

Kalaallit Nunaanni meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut

Meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiuutitigut
atornerlunneqarsimasunut tarnikkut katsorsarneqarnissamik
neqeroorut

Kalaallit Nunaanni meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut

- *Kalaallit Nunaanni meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasunut tarnikkut katsorsarneqarnissamik neqeroorut*

© VIVE aamma atuakkiortut, 2025

e-ISBN: 978-87-7582-436-6

Allaaserisaq *Børnerejseholdet i Grønland – Et psykologisk behandlingstilbud til børn og unge, der har været udsat for seksuelle overgreb*, 2025-mi saqqummernikoq, e-ISBN: 978-87-7582-371-0, kalaallisut nutsigaavoq.

Assitaa: Atangana Grønvold Olsen/VIVE

Suliniut: 301943

Aningaasaliisoq: Kalaallit Nunaanni Meeqqanut Inuusuttunullu Naalakkersuisoqarfik

VIVE

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

www.vive.dk

Najoqqutarineqartut ersarissumik nalunaarsorneqarnerisigut VIVE-p saqqummersissimasai issuarneqartarsinnaapput.

FN-ip nunarsuarmi anguniagai VIVE-p
tapersersorpai saqqummersitamilu uani
nunarsuami anguniakkap anguniakkalluunniit
sorliit tapersersornerlugit nalunaarsorlugu.

Siulequt

Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik 2015-imiilli meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut, meeqqanik inuusuttunillu kinguaassiuutitigut atorneqarsimasunik kiisalu meeqqanik kinguaassiuutitigut kanngutsaatsuliorlutik imminnulluunniit innarlerniarlutik pissusilersortartunut tarnikkut katsorsaanermik neqerooruteqartartut angalasarnerinik aaqqissuussisarsimavoq. 2021-imi suliniut aaqqissuussamik ingerlanneqalerpoq, aamma Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu atugarliortut pillugit suliniutaasut nukittorserniarlugit kalaallit-danskit suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiinnit aningaasaliisoqarpoq.

Nalunaarusiaq una tassaavoq 2021-imi allanngortiterisoqarneraniilli 2023-ip naanissaata tungaanut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pillugit naliliineq. Katsorsaajartorlutik angalasartut suliaasa aammalu katsorsaanerup meeqqanut najukkanilu suliaqartunut qanoq sunniuteqarsimanerisa nassuiaatiginissaat siunertaavoq. Nalunaarusiaq apersueqqissaarnernik, katsorsaasut namminneq allattorsimasaannik kiisalu meeqqat katsorsarneqannginneriniit katsorsarneqareerneriniillu paasissutissaatigineqartunik tunngaveqarpoq.

Nalunaarusiaq misissueqqissaartartumit Maliina Grønvold Olsenimit aammalu misissueqqissaartartut pisortamit Karen Margrethe Dahlimit suliarineqarsimavoq. Tamatuma saniatigut ilisimatuunngorniup Nukarleq Ivalo Jeremiassenip, misissueqqissaartartuujunerusimasup Helle Hansenip, ilisimatuup Sofie Henze-Pedersenip kiisalu suliniummut pisortap Katrine Iversenip suliaat pingaarutillit nalunaarusiamut tapitartuutaasimapput. Nalunaarusiap pitsaassusaa misissuisartunit avataaneersunit marlunnit qulakkeerneqarsimavoq. Nalunaarusiami paasissutissatigut tunngavilersuutini tunniussillutik aqutissiueqataasimasut tamaasa VIVE-p qutsavigai.

Kalaallit Nunaanni Meeqqanut Inuusuttunullu Naalakkersuisoqarfik nalunaarusiap suliarineqarnissaanik suliakkiisuullunilu aningaasaliisuvoq.

Kræn Blume Jensen

VIVE Social-imi ilisimatuutut misissueqqissaartartutullu pisortaq

Imarisaanut nalunaarsuut

Pingaarnertut angusat	5
1 Aallarniut	13
1.1 Tunuliaqut	13
1.2 Nalilersuinerup siunertaa	13
1.3 Nalunaarusiap imai	14
1.4 Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasarnerup isumaa	14
1.5 Nalilersuinerup paasissutissartai misissueqqissaarnermilu periutsit	21
2 Sinaakkutit aaqqissuussaanerlu pillugit pissutsit aporfinnut tapersersuutaasunullu tunngasut	27
2.1 Angalaqatigiinni katsorsaasut aamma oqalutsit	27
2.2 Katsorsaajartorluni angalanerit naammassineqarsimasut	29
2.3 Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut aamma najukkani sulianik ingerlatsisut akornanni suleqatigiinneq	31
2.4 Tarnikkut katsorsaaneq	37
Inaarutaasumik suliamik tunniussineq	39
2.5 Eqikkaaneq	41
3 Piginnaasanik ineriartortitsineq aamma imaarsaalluni oqaloqatiginnittarneq	43
3.1 Piginnaasanik ineriartortitsinermi, siunnersuinermi aammalu imaarsaalluni oqaloqatiginninnermi angalaqatigiittartut suliarisartagaat	43
3.2 Piginnaasanik ineriartortitsinerit aamma imaarsaalluni oqaloqatiginninnerit pillugit misigisat	45
3.3 Eqikkaaneq	46
4 Meeqqat ineriartornerallu	47
4.1 Meeqqat inuusuttullu peqataasut	48
4.2 Katsorsaanerup ingerlanerani meeqqat ineriartornerat	63
4.3 Eqikkaaneq	70
Allagaatit	72

Pingaarnertut angusat

Tunuliaqut

Piffissami sivilisunerusumik
Kalaallit Nunaanni meeqqat
kinguaassiuutitigut
atornerlunneqartartut
ikiliartorsimagaluartut nunanut
allanut sanilliullugu taamatut
pisoqartarnera suli
qaffasinneruvoq. Meeqqat
inuusuttullu kinguaassiuutitigut
atornerlunneqartartut timikkut,
tarnikkut inooqataanikkulluunniit
ajornakusoornartunik arlalinnik
eqqugaanissaminnut
ulorianartorsiortuupput,
assersuutigalugu PTSD-mik
nappaateqalernerq, tamatumani
immikkut ittumik
katsorsarneqarnissaq
pisariaqartarluni, inuiaqatigiilli
kalaaliusut amerlanersaat
najugaqarfinni ikitsukkuutaarlutik
inuummata najukkani
katsorsaanikkut neqeroorutaasut
kisiisa atorlugit taamatut
katsorsaanissaq
ajornakusoortuuvoq.

Taamaattumik 2015-imi tarnip
pissusiinik immikkut
ilisimasalinnik angalallutik
katsorsaajartortartussanik
illoqarfimmi toqqarneqartumi
meeqqanik kinguaassiuutitigut
atornerlunneqarsimasunik,
kinguaassiuutitigut
aarlerinartumik

Kalaallit Nunaanni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut

- 1 Meeqqat kinguaassiuutitigut
atornerlunneqarsimasut kiisalu meeqqat
kinguaassiuutitigut kanngutsaatsuliorlutik
imaluunniit aarlerinartumik
pissusilersortartut katsorsarnissaat
Meeqqanik katsorsaajartorlutik
angalasartut sulinissaminni siunertaraat.
- 2 Meeqqanik katsorsaajartorlutik
angalasartut ukiup ataatsip ingerlanerani
kalaallit illoqarfianni toqqarneqarsimasumi
katsorsaanikkut *suliniuteqarnertik*
ingerlattarpaat.
- 3 Ukiup ataatsip ingerlanerani meeqqat
inuusuttullu 16-it tikillugit kiisalu taakku
qanigisaat ataasiakkaarlutik
katsorsaaneqartarput.
- 4 Tamatuma saniatigut illoqarfimmi sulianik
ilisimasalinnik pikkorissaanerit allatigullu
piginnaasanik ineriartortitsinerit
ingerlanneqartarput.
- 5 Suliniut tarnip pissusiinik ilisimasalinnit
marlunnit - ilaatigut oqalutsinit
ikiorneqartunit - ingerlanneqartarpoq.

pissusilersortartunik kiisalu meeqqanik meeqqanut allanut kinguaassiuutitigut kanngutsaatsuliorlutik pissusilersortartunut tarnikkut katsorsarneqarnissamik neqeroortartussanik pilersitsisoqarpoq. Kalaallit Nunaanni aamma inersimasunik kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimanertik peqqutigalugu nalaassimasaminnit kingunerlutitsisunik katsorsaajartortartunik angalasartoqarmat nalunaarummi uani angalasartut 'Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunik' taaneqartarput.

2021-imi suliniut aaqqissuussamik ingerlanneqalerpoq, aamma Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu atugarliortut pillugit suliniutaasut nukittorserniarlugit kalaallit-danskit suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiinnit aningaasaliisoqarpoq. Katsorsaasartunik amerlanernik sulilersitsisoqarpoq taakkualu ilinniagaqaqqipput. Katsorsaaniikkut sulinermi najoqqutassiaq suleriutsinik periutsinillu tikkuussisoq suliarineqarpoq. Katsorsaanerup ingerlanerani qulaajaaneq meeqqallu ineriartorneri pillugit aaqqissugaanerusumik sulisoqartalerpoq.

Aaqqiissutip nutaap ataani illoqarfimmi katsorsaaniikkut suliniarneq nalinginnaasumik ukiumi ataatsimi ingerlanneqartarpoq, sulinerup nalaani katsorsaasut qaammammut sapaatip akunnerani ataatsimi illoqarfik tikillugu sulisarlutik. Katsorsaalluni suliniarnerup ingerlanerani meeqqat inuusuttullu 16-it tikillugit tarnikkut katsorsarneqarnikkut sullinneqarsinnaapput, katsorsaanerme meeqqat inersimasullu isumassortaat aamma ilaatillugit katsorsaasoqartarpoq. Tamatuma saniatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut najukkami sulianik ilisimasallit piginnaasaannik ineriartortitsisarput, assersuutigalugu pikkorissaanerit aamma imaarsaalluni oqaloqatiginninnerit neqeroorutigineqartarlutik.

Nalunaarusiaq una tassaavoq 2021-imi allanngortiterisoqarneraniilli 2023-ip naanissaata tungaanut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pillugit naliliineq. Katsorsaajartorlutik angalasartut suliaasa aammalu katsorsaanerup meeqqanut najukkanilu suliaqartunut qanoq sunniuteqarsimanerisa nassuiaatiginissaat siunertaavoq. Tamatuma saniatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sulinerisa aaqqissuunneqartarnerani unammilligassaasarsimasut siunissamilu sulinerup qanoq nukittorserneqarsinnaanera nalunaarummi erseqqissaavigineqarput.

Inernerit

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut meeqqat kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasut pillugit sumiiffinni katsorsaanermik qaffasissumik pitsaassusilimmik neqerooruteqartarneq qulakkeersimavaat.

Meerarpassuit atornerlunneqarsimasut allanillu sakkortuunik nalaataqarsimasut kalaallit illoqarfiini minnerusuni nunaqarfiinilu nalinginnaasumik tarnikkut katsorsaanikkut neqeroorutigineqarsinnaanngitsut atorlugit katsorsarneqarsimapput. Paasissutissatigut tunngavik annertuallaanngikkaluartoq paasinarpoq meeqqat katsorsarneqarnerminnik naammassinnissimasut amerlanersaat ineriartornerat pitsanngoriarsimasoq meeqqallu arlallit katsorsarneqarnertik annertuumik pissarsiaqaatigisimagaat.

Meeqqat katsorsartissimasut amerlanersaat ilaqutariinnit erloqinartumik inissisimasuneersuusimapput meeqqallu atornerlunneqarnerup saniatigut sakkortuunik arlalinnik misigisaqartarsimallutik, tamakku peqqutigalugit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut innersuunneqarsimallutik. Tarnip pissusiinik uuttuutit tatiginartut tunuliaqutaralugit pissusilersuutitigut ajornartorsiutit ersiutillu qaffasissusaasa PTSD-mik nappaateqarneq ersersittarpaat. Taamaalilluni paasissutissat atorlugit katsorsartariaqarneq ersertarpoq, katsorsarneqarneq tamanna Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut neqeroorutigisinnaasuullugu. Taamaattorli takusarparput meeqqat artornartorsiornarpaat piffissaq sioqqullugu katsorsarneqarnerminnik unititsisartut meeqqallu katsorsarneqarnermik nalaanni ineriartornerpaat tassaasarpur meeqqat piffissami tassanerpiaq inunnik isumassuisuminnit tapersersorneqarlutik toqqissisimaffiusunik angerlarsimaffillit.

Misissuinerup ersersippaa allanngortiterereernerup kingorna kalaallit-danskit suleqatigiivinit aningaasaliisoqareernerani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanerminni suliatigut piareersimalluarsimasut aammalu meeqqat nalaassimasanit kingunerlutitsisut katsorsaariaatsit nutaajunerpaat atorlugit ikiorsinnaasarsimagaat. Ilutigisaanik periutsitik kalaallit inuunerannut qanorlu inissisimanerannut tulluarsartarsimavaat, tamatumani katsorsaasut arlallit meeqqat oqaaseqatigisimanngilaat. Ataasiakkaatigut oqalutseqarnikkut ajornartorsiuteqartoqartarsimavoq, piffissalli ingerlanerani oqalutsit qanimut suleqatigilluarneqalerput, oqalutsit qanoq inissisimanissartik qanorlu isumatusaartumik suleqataanissartik ilisimasimavaat. Tamanna katsorsaasut danskiausut katsorsaanikkut suliaminnut ingerlatsinissaannut pingaaruteqarsimavoq.

Katsorsaasartut naapertorlugit kalaallit najugaqarfiini amerlanertigut inuit ikitsukkuutaat najugaqarfigisaanni katsorsaajartorluni angalasarneq meeqqanut katsorsaasunullu iluaqutissartaqartarsimavoq, pissutigalugu katsorsaasut

najugaqarfimmeersuunngimmata taamaalillutillu katsorsaanikkut
oqaloqatiginninnerup avataatigut meeqqat najuqarfianni naapittarnagit.
Katsorsaasartut naapertorlugit taamaalilluni katsorsaanikkut
oqaloqatigiittoqartussaatinngu katsorsaanikkut sulinermit nukkiornartumiit
meeqqat katsorsaasullu sunngiffeqarnissaannik periarfissiisarpog. Tamatuma
saniatigut meeqqat annerusumik kinaassutsiminnik isertuussinissaat aammalu
isummiusseriinnginnissaat qulakkeerneqarsinnaavoq, taamaalillutik meeqqat
toqqissisimanerullutik katsorsaasartunut ammarsinnaassallutik.

**Pisariaqartitsineq, katsorsarneqarneq malitseqartitsinerlu tamatigut imminnut
ataqatigiinneq ajorput.**

Misissuinerulli ersersippaa meeqqat ilaasa katsorsaanerup ingerlanerani
siunertaasunut imarisaanullu piareersimasimanngitsut kiisalu katsorsaanikkut
ingerlatat ilaanni piffissaq sivilisungaatsiartoq aatsaat ingerlareeraangat katsorsaasup
meeqqallu akunneranni tatigeqatigiilluni attuumassuteqalertoqartarsimasog.
Pissutsit taamaattut peqqutaallutik meeqqat katsorsarneqarnissaminnut
takkutinngitsoortarsimapput imaluunniit katsorsaanermi meeqqap misigisimasaasa
sakkortuut samminissaannut suliarinissaannullu meeqqap akuutinniarnera ilaatigut
sivilisunnaasarsimavoq. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut angalanerit
aalajangersimasumik aqqissuussat malillugit sulisariaqartarmata meeqqallu
katsorsarneqarnissaasa ingerlanissaat tassunga tulluussartariaqartarmat
paasissutissani taamaattumik meeraqarpoq katsorsaanikkut neqeroorummik
tamakkiisumik pissarsiaqarsimanngitsunik.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa sulinertik
naammassigaangamikku allattariarsornikkut oqaluttariarsornikkullu inaarsaallutik
suliamik tunniussisarput. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sulianik
tunniussinerit kommuninit malitseqartinneqartannginneri misigikkajuttarpaat.
Taamaattumik meeqqat katsorsaanermik ilaannakortumik naammassinnissimasut
meeqqallu suli katsorsarneqarnissaminnik pisariaqartitsisut misigisimasamik
suliarinissaannut ikiorneqanngitsooratarsinnaapput. Meeqqanik katsorsaajartorlutik
angalasartut katsorsaasuisa illoqarfinni arlalinni meeqqat katsorsarneqartut arlallit
angerlarsimaffiini pissutsit pillugit annertuumik isumakuluuteqarnertik
taakkartortarsimavaat, tamatigulli isumakuluutigineqartut pillugit najukkami
malitseqartitsisinnaasumik isumalluutissaqarneq ajorpoq.

Taamaalilluni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suleriaasianni
katsorsaanikkut neqeroorutaasup piffissami killilikkami ingerlanneqartarmat
mianernartortaqarpoq, aamma meeqqat pisariaqartitaasa katsorsarneqarnissamullu
neqeroorutaasup akornanni piffissamik atorluaaniarneq tamatigut
qulakkeerneqarsinnaaneq ajorpoq. Tamatuma saniatigut Meeqqanik

katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfimmiinnerat naammassigaangat meeqqat pisariaqartitaasa isumagineqarnissaata qulakkeerneqarnissaa ajornakusoortuuvoq.

Najukkani ilisimasanik qaffassaaneq

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut kalaallit illoqarfiini kinguaassiuutitigut atornerluisarneq pillugu ilisimasanik qaffassaaqataasimapput, aamma sulianik ilisimasallit amerlasuut suleqatigisarsimavaat, taakku meeqqat kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasut imaluunniit meeqqat meeqqanut allanut kanngutsaatsuliorsimasut ikiornissaannut tapersersornissaannullu pitsaanerusunik amerlanerusunillu atortussaqaalersimapput. Pikkorissaanerit, suliani aalajangersimasuni siunersieqatigiinnerit aammalu imaarsaalluni oqaloqatiginninnerit aqqutigalugit tamanna anguneqarsimavoq. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut piginnaasanik ineriartortitsilluni pikkorissaanerinut peqataasarsimasut amerlasuut pikkorissaanerit naammagisimaarlugit taakkartuisarsimapput aammalu misigalutik piginnaasat nutaat ilisimasallu ilisimasalititut sulinerminni atorsinnaallugit.

Meeqqanik innersuussiniarnermi suleqatigiinneq ajornakusoorsinnaavoq

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sulisinnaassappata Nuummi Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi qitiusumik ingerlatsisut najukkanilu sulianik ingerlatsisut qanimut suleqatigiittariaqarput, taakku angalanernik piareersaasarput aammalu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanermik ingerlatsinertik aallartikkaangassuk meeqqat katsorsarneqarnissaminut piareeqqanissaat qulakkeertassallugu. Misissuinerup ersersippaa inuppassuit sulerulullutik Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut iluatitsinissaat qulakkeertarsimagaat – tassa qitiusumik aqutsisoqarfimmiit aammalu najukkani sulialinniit – taamaattorli aamma suleqatigiinnerup pitsaanerpaamik ingerlanissaanut aporfeqartarsimanera misissuinerup ersersippaa.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut tarnikkut qanoq inissisimaneq pillugu qulaajaannginnerminni meeqqap qanoq inissisimaneranik pitsaasumik ilisimasaqaqqullugit sumiiffinni amerlanerni meeqqanik innersuussinerup eqqortumik suliarineqarnissaasa piffissaritinneqartullu eqqorlugit tunniussisoqartarnissaata qulakkeernissaat unamillernartinneqartarsimavoq. Tamatuma saniatigut sumiiffiit ilaanni najukkamiittut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pillugit naammaginarlumik ilisimasaqalernissaasa tatiginnilernissaasalu pilersaarusiorneqarnera siviisunerusarsimavoq. Ataatsimut isigalugu innersuussinerit amigaatillit kingusinaartumillu suliarineqarsimasut kiisalu tatiginninnissamik aqqutissiunissap piffissatornarnerusarsimanera katsorsaanikkut sulinermi kinguarsaataallutillu sivikinnerusumik ingerlatsisoqarneranik kinguneqartarsimapput, pissutigalugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut

piffissami katsorsaanissamut atugassaagaluaminni angalaneq ataaseq imaluunniit marluk atorlugit suliani meeqqanut tunngasuni piareersaanermut ikiuuttarsimmamata aammalu najukkami sulianik ingerlatallit tatigeqatigiilernermik pilersitsivigisarsimallugit. Naggataani tamanna meeqqat inuusuttullu ilaasa siunertaasimagaluartumiit sivikinnerusumik katsorsarneqarnerinik kinguneqarsimavoq.

Innersuussisarnermut periutsip eqqortumik suliarineqartarnissaanut ajornartorsiutaasut ilaatigut sullissisut ulapaanerinik peqquteqartarsimavoq, illuatungaaniillu katsorsarneqarnissamik pisariaqartitsineq nalilerniarlugu katsorsaanissarlugu naammassiniarlugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut paasissutissanik sorlernik pisariaqartitsinersut ersarinnerusumik ajornaannerusumillu innersuunneqarnissaq sullissisuniit ujartorneqarsimagaluarpoq.

Aporfiit, assersuutigalugu ingerlatsivinni ulapaarneq, katsorsaariaatsimut ingerlanneqassamaartumut tunngatillugu Kalaallit Nunaanni pisarnera Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut ilisimaarilluarpaat. Aammattaaq aporfeqartaraluartoq iluatitsilluartoqaqqullugu nukippassuit atorneqartarnerat ilisimaarilluarneqarpoq. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut maannakkut suleriaaserisaata nanginneqarneratigut ilimanarpoq aporfusartut taakku ilai annikinnerulissasut, tassa piffissap ingerlanerani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qanoq sulisarnerat najukkani annertunerusumik ilisimaneqaralluinnarneratigut taamaallillunilu katsorsaanerit iluatitsilluarfiusinnaalissallutik. Ilutigisaanik Isumaginninnermut Aqutsisoqarfiup qitiusumik sulinermini najukkani atukkat pillugit ilisimasat periutsinut ilanngussuisinnaavoq.

Innersuussutit

Nalilersuinerimi inernerit tunuliaqutarlugit VIVE-p innersuussutai:

- Katsorsaariaaseq maannakkut atuuttoq nanginneqassasoq aammalu katsorsaasartut katsorsaanermik ingerlatsisussat suliatigut qaffasissumik piginnaaneqarnerisa nanginneqarnissaa qulakkeerneqassasoq
- Meeqqanik innersuussinerimi periutsit ineriartortinneqarneri nanginneqassasut, taamaallilluni katsorsaanerit aallartinnerini meeqqat amerlanerit katsorsarneqarnissaminnut piareersimaqqullugit
- Innersuussisarnermut periutsit ineriartortinneqarnerisa saniatigut suleriaatsimi qarasaasiakkut oqaloqatiginninnissamut neqeroorutaareersoq ineriartorteqqinneqassasoq, taamaallilluni illoqarfinnut katsorsaajartorluni

angalanerit akunneranni meeqqat aamma taamatut
katsorsarneqarsinnaaniassammata.

- Meeqqat toqqissisimananngitsunik avatangiisillit immikkut ittumik
eqqumaffigineqassasut, taamaalillutik meeqqat taakku qanoq
inissisimanerat malillugu aamma katsorsarneqarnissamik
neqeroorfigineqarsinnaaniassammata.
- Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanerat
naammassigaangat meeqqat pillugit annertunerusumik
malitseqartitsisoqartarnissaata suliniutiginissaa – ilaatigut Meeqqanik
katsorsaajartorlutik angalasartut, ingerlatsiviit, najukkani ilaqutariinnik
sullissiviit aammalu ilaqutariit illuisa akornanni suleqatigiinnerup
nukittorserneratigut.
- Pappilissatigut takussutissaliorluni sulinerup aaqqissuussaanerunissaa
sulissutigineqassasoq, taamaalillutik takussutissat katersorneqarsimasut
atorlugit meeqqat katsorsarneqarnerinut sunniutit annertunerusumik
takussutissaqartikkumallugit.

Misissuinerup paasissutissartai

Misissuineq Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut paasissutissanik namminneerlutik katersorsimasaannik kiisalu najukkani qitiusumillu ingerlatallit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pillugit ilisimasalinnik VIVE-p apersuisimanerinit tunngaveqarpoq. Paasissutissat paasissutissanik amerlassutsimik pitsaassutimillu aallaavilinnik imaqarpoq.

Pitsaassuseq aallaavigalugu paasissutissat tassaapput:

- Inuit 18-it aqqanileriarlugit apersorneqarneri: Matumani inuit isumassortaausut marluk, najukkami sulianik ilisimasallit arfineq-pingasut, Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuniit katsorsaasartut arfinillit aammalu Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi sulianik ingerlatallit marluk.
- Meeqqat pillugit inaarutaasumik nalunaarusiat aqqaneq-marluk.
- Angalanermut aammalu ukiumut nalunaarusiat 57-it.

Amerlassutsit aallaavigalugit paasissutissat tassaapput:

- Meeqqat pillugit qulaajaanermi immersugassat 37-it.
- Meeqqat pillugit inaarutaasumik immersugassat aqqaneq-marluk.
- Ilinniarsimasutut suliallit akornanni piginnaasanik ineriartortitsineq pillugu nalilersuinerit 71-it.

Nalilersuinnermut atatillugu illoqarfiit nalilersuivigineqarsimasut isumalluutiniq peqquteqartumik VIVE-miit nammineq najuulluni tikeraarneqarsinnaasimanngillat. Tamanna peqqutigalugu meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit katsorsarneqarsimasut kiisalu inuit meeqqat isumassortigisaat VIVE-p sulisuinit attaviginiarneqarnerat ajornakusoortarsimavoq.

1 Aallarniut

1.1 Tunuliaqut

Piffissami sivilisunerusumik Kalaallit Nunaanni meeqqat kinguaassiuutitigut atornerlunneqartartut ikiliartorsimagaluartut nunanut allanut sanilliullugu taamatut pisoqartarnera sulii qaffasinneruvoq (Larsen allallu, 2019; Social- og Indenrigsministeriet, Justitsministeriet & Naalakkersuisut, 2020). Meeqqat inuusuttullu kinguaassiuutitigut atornerlunneqartartut timikkut, tarnikkut inooqataanikkulluunniit ajornakusoornartunik arlalinnik eqqugaanissaminut ulorianartorsiortuupput, assersuutigalugu PTSD-mik nappaateqalerneq, tamatumani immikkut ittumik katsorsarneqarnissaq pisariaqartarluni, inuiaqatigiilli kalaaligusut amerlanersaat najugaqarfinni ikitsukkuutaarlutik inuummata najukkani katsorsaanikkut neqeroorutaasut kisiisa atorlugit taamatut katsorsaanissaq ajornakusoortuuvoq.

Taamaattumik 2015-imi tarnip pissusiinik immikkut ilisimasalinnik angalallutik katsorsaajartortartussanik illoqarfimmi toqqarneqartumi meeqqanik kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasunik, kinguaassiuutitigut aarlerinartumik pissusilersortartunik kiisalu meeqqanik meeqqanut allut kinguaassiuutitigut kanngutsaatsuliorlutik pissusilersortartunut tarnikkut katsorsarneqarnissamik neqeroortartussanik pilersitsisoqarpoq. Tamatuma ilutigisaanik kinguaassiuutitigut atornerluisoqartarneranik pasitsaassisoqartillugu najukkami sulianik ingerlatallit isumatusaartumik paasiniaanissaq iliuuseqarnissarlu pillugit piginnaasaannik ineriartortitsinissamik siunniussaqaarlutik Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pikkorissaallutillu allatigut piginnaanngorsaasarput.

Inersimasunik katsorsaajartorlutik angalasartunik peqarmat angalasartut uku Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunik taagorneqarput. 2021-imi suliniut allanngortiterneqarpoq, aalajangerneqarporlu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pillugit suliniut allanngortiterneqarsimasoq VIVE-mit naliliivigineqassasoq.

1.2 Nalilersuinerup siunertaa

Nalilersuinerup siunertaavoq paasiniassallugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit katsorsarneqarneq meeqqanut inuusuttunullu pitsaasumik

kinguneqarsimanersoq kiisalu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut najukkani piginnaasatigut qanoq annertutigisumik qaffassaaqataasimanersut paasiniassallugu.

1.3 Nalunaarusiap imai

Nalunaarusiap aallarniutaani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut tunuliaqutaat aammalu kalaallit-danskit suleqatigiinnerannut 2021-imi aallartittumut atatillugu suleriaasiusussaq aalajangiunneqarsimasoq nassuiaatigineqarput. Tamatuma saniatigut nalunaarusiap paasissutissatigut tunngavii misissuqqissaarnermilu periutsit nassuiaatigineqarput. Nalunaarusiami kapitali 2-mi katsorsaasartut piginnaasaat najukkanilu sulianik ingerlatsisunik suleqateqarneq immikkut qitiutillugit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut sinaakkutissat aaqqissuussaanerallu nassuiaatigineqarput. Kapitali 3-mi piginnaasanik ineriartortitsineq naammassineqarsimasoq nassuiaatigineqarpoq. Naggataatigullu kapitali 4-rami meeqqat, inuusuttut taakkulu ilaqutaat katsorsaanermmut peqataasut katsorneqarnerup ingerlanerani qanoq ineriartorsimanerat nassuiaatigineqarpoq.

Atuaruminartuunissaa pillugu meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit katsorsarneqarsimasut nalunaarusiami "meeqqanik" aammalu "meeqqanik inuusuttunillu" taagorneqarput, tassa nassuiaatit misissuqqissaarnerillu eqimattakkuutaani meeqqanut inuusuttunullu sisamaniit 18-it tikillugit ukiulinnut tamarmik tunngagaluartut.

1.4 Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasarnerup isumaa

Nassuiaatigineqartutuut 2015-imiilli angalasartut assigiinngitsunik suleriaasillit sullissisarsimapput, angalasartut illoqarfinni toqqakkani meeqqanik inuusuttunillu kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasunik tarnikkut katsorsarneqarnissamik neqerooruteqartarsimapput. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaat Kalaallit Nunaanni Isumaginninnermut Aqutsisoqarfiup aaqqissuussaralugulu aningaasalersugaraa, katsorsaasullu tassaasut tarnip pissusiinik ilisimasallit aammalu tarnip pissusiinik immikkut ilisimasallit atorfillit imaluunniit namminersortutut sulisut Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi Norgemilu najugallit katsorsaasuusarsimapput. 2020 tikillugu katsorsaasut meeqqanik katsorsaanerminni qulaajaanerminni kiffaanngissuseqakannerlutik periutsinik namminneq toqqaasarsimapput, meeqqallu ersiutaat ineriartornerallu pillugit takussutissiornissamut annikinnerusumik piumasaqaateqarfigineqartarsimallutik.

2020-imi kalaallit-danskit suleqatigiinnerannut atatillugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut immikkut aningaasaliissuteqartoqarpoq, taamaaliortoqarneratigut angalasartut amerlanerulersinneqarsinnaasimallutik.

Ilutigisaanik angalasartut sullinniagaat katsorsaanikkullu periusissaat erseqqissarneqarput, aamma misissuisoqarnissaanut piumasaqaatit amerlineqarput, aammalu meeqqat kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimanerminnik nalaassimasanit kingunerlutitsisut pillugit qulaajaanermi sakkugineqartartut ilaasa kalaallisuumut nutaamik nutsernerisigut meeqqat katsorsarneqarnermik ingerlaneranni aallaaviat ineriartornerallu pillugit takussutissiortarnissaq piumasaqaataalerpoq. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassat nutaat suliffeqarfiup iluani suliarineqarsimasumi 'Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassaq'-mi nassuiaatigineqarsimapput, tassani sullinniakkat kikkuuneri kiisalu innersuunneqarnissamut tunngaviit, qulaajaaneq, katsorsarneqarneq najukkamilu piginnaasanik ineriartortitsisarneq nassuiaatigineqarput.

1.4.1 Sullinniakkat

Pingaarnertut sullinniakkat tassaapput meeqqat inuusuttullu

Kalaallit Nunaanni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut

- 1 Meeqqat kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasut kiisalu meeqqat kinguaassiuutitigut kanngutsaatsuliorlutik imaluunniit aarlerinartumik pissusilersortartut katsorsarnissaat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sulinissaannut siunertaavoq.
- 2 Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut ukiup ataatsip ingerlanerani kalaallit illoqarfianni toqqarneqarsimasumi katsorsaanikkut *suliniuteqarnertik* ingerlattarpaat.
- 3 Ukiup ataatsip ingerlanerani meeqqat inuusuttullu 16-it tikillugit kiisalu taakku qanigisaat ataasiakkaarlutik katsorsaaneqartarput.
- 4 Tamatuma saniatigut illoqarfimmi sulianik ilisimasalinnik pikkorissaanerit allatigullu piginnaasanik ineriartortitsinerit ingerlanneqartarput.
- 5 Suliniut tarnip pissusiinik ilisimasalinnit marlunnit - ilaatigut oqalutsinit ikiorneqartunit - ingerlanneqartarpoq.

18-it ataallugit ukiullit kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasut, tulliullugit sullinniakkat tassaapput meeqqat inuusuttullu 18-it ataallugit ukiullit kinguaassiuutitigut kanngutsaatsuliorlutik pissusilersortartut aammalu meeqqat imminnut ajoquserniartutut pissusilersortartut. Meeqqat maannakkorpiaq toqqissisimanangitsunik inissisimasut imaluunniit tarnikkut sakkortuunik katsorsarneqanngitsunik nappaatillit imaluunniit atornerluisartut katsorsaanikkut sullinniarneqartunut ilaanngillat. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut meeqqat inuusuttullu kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasutut ilisimaneqareersut aammalu atornerlunneqartartutut pasineqartut katsorsartarpaat.

1.4.2 Katsorsaanikkut suliniut pitsaanerpaaq

Illoqarfimmi najugarisami katsorsaanikkut suliniut aallaavittut ukiup ataatsip ingerlanerani quleriarluni sapaatip akunneranik sivilissuseqartumik katsorsaajartorluni tikeraarnikkut ingerlanneqartarpoq. Piffissami tassani meeqqat 16-it tikillugit amerlassuseqartut najugarisaminni innersuunneqarsimasut katsorsarneqartarput. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaat meeqqamut innersuunneqarsimasumut inunnullu meeqqap isumassortigisaanut sammitinneqartarpoq, taakku meeqqap qisuariaataanik paasinissinnaalersinneqartarput meeqqallu misigisimasami sakkortuut suliarinissaanut ikiuussinnaasunngortinneqartarlutik. Tamatuma saniatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut najukkami sulianik ilisimasallit meeqqanik kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasuni nalinginnaasumik qisuariaataasartut pillugit annertunerusumik ilisimasaqalernissaat pillugu piginnaasaannik ineriartortitsinissamut neqeroorfigisarpaat kiisalu qisuariaatinut tunngatillugu allatigullu atornerluisoqannginnissaa pinaveersaartinniarlugu sulianik ilisimasalittut assigiinngitsutigut ikiuisinnaaneq pillugu neqerooruteqartarlutik.

Katsorsaanikkut suliniut illoqarfinni ataasiakkaani allornernut arfineq-pingasunut agguarneqarsinnaavoq kiisalu katsorsaanikkut suliniutip aallartinnissaa sioqqullugu piffissaq paasiniaavusoq ingerlanneqarsinnaalluni:

- **Alloriarneq 0: Najukkami pisariaqartitsinerup qulaajaaviginera**
aammalu katsorsaanikkut suliniuteqartoqarnissaa innersuussineq.
- **Alloriarneq 1: Aallarniutaasumik angalaneq:** Suleqatissat attuumassutillit naapinneri, najukkami pisariaqartitsinerup paasiniernera aammalu suleqatigiinnissamik isumaqatigiissusiornep suliarineqarnera.
- **Alloriarneq 2: Innersuussineq aamma misissuineq:** Kommunimi sullissisut allakkatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut innersuussissapput (innersuussinermut immersugassaq atorlugu), Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni innersuunneqartunut

akisussaasut taava sullinniakkat naapertorlugit innersuunneqartut tulleriiaassavaat.

- **Alloriarneq 3:** Meeqqap pingaarnertut isumassuisui aammalu sullissisut peqatigalugit **aallarniutitut ataatsimiinneq**.
- **Alloriarneq 4:** Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni tarnip pissusiinik ilisimasallit **qulaajaanerup ingerlanissaanik pilersaarusionerat**.
- **Alloriarneq 5:** Meeqqap **kingunerluutaanik qulaajaaneq**.
- **Alloriarneq 6:** Meeqqap **nalaassimasaminit kingunerlutitsineranik katsorsaaneq** aamma inuit meeqqamut isumassuisuusut katsorsaanikkut siunnersorneqarneri.
- **Alloriarneq 7: Sulianik ilisimasallit piginnaasaannik ineriartortitsineq:** Sulianik ilisimasalinnut oqaloqatiginninnikkut imaarsaaneq, suliatigut siunersiueqatigiinneq, pikkorissaanerit aamma workshoppertitsinerit.
- **Alloriarneq 8:** Suliniummi attuumassutillit **inaarutaasumik ataatsimeeqatigineri**. Suliamik tunniussineq aamma innersuussutit tulleriiaarneqarneri.

Kommunini illoqarfinnilu sulianik ingerlatallit najukkaminni meeqqanik inuusuttunillu kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasunik kommunip nammineq isumagisinnaanngisaanik katsorsarneqarnissamik pisariaqartitsisoqarnerata naliliivigineratigut katsorsaanikkut suliniuteqarneq aallarnisarneqartassaaq. Pisariaqartitsineq allakkatigut Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmut noqqaassutigineqassaaq – suliarinnissinnaasut isumagisinnaasaanniit amerlanerusunik qinnuteqartoqarpat qinnuteqaatit aqutsisoqarfimmiit pingaarnersiorneqassallutik.

Suleqatigiinnissap akuersissutigineqareernerata aallarnisarneqareerneratalu kingorna Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfimmi pineqartumi aallarniutaasumik angalassapput. Siunertaavoq Inunnik isumaginnittoqarfik najukkamilu ilaqutariinnik sullissiviit/ilaqutariit illui immikkut qitiutillugit suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiinnermik aallarniissaq. Ilutigisaanik angalanermi tassani siunertaavoq najukkami sullissisut meeqqanik sullinniakkanik innersuussinnermik sulianik aallarnisaanissaat aammalu katsorsaannermik aallartisaanissaq sioqqullugu meeqqat innersuunneqarsimasut pillugit paasisutissat pisariallit qulakkeernissaat.

Meeqqanik inuusuttunillu innersuussinnermi ilaatinneqassapput meeraq/inuusuttoq pillugu paasisutissanut immersugassaq, ajornartorsiutaasunut nassuiaat, meeqqap attaveqaatai aamma atuarfimmiit iliuuserineqarsimasut killiffillu kiisalu inunnit isumassortaasuniit akuersissut, isumaginninnikkut misissuisimaneq aammalu ilaatigut tarnip pissusiitigut nappaataatigullu siornatigut naliliisimanerit. Tamatuma

kingorna Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni innersuussinermut akisussaasuusup innersuussinereit sullinniakkanut naleqqiullugit nalilersussavai aammalu innersuussinermi paasissutissat naammaginatut pigineqarnersut naliliivigissallugu.

Innersuussineq naammassippat inuit meeqqamut isumassortaausut aamma sullissisoq aallarniutaasumik ataatsimeeqatigineqassapput. Tamatuma kingorna Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut kommunimi sullissisoq uterfigalugu nalunaarfigissavaa meeraq katsorsarneqarnermik neqeroorfigineqarsinnaanersoq.

Aallarniutaasumik ataatsimeereernerup kingornani qaammatialuit qaangiunnerini katsorsaanertavia aallartinneqartassaaq, tamatumani meeraq misilittaait oqaloqatiginninnerillu ikiortigalugit qanoq inissisimanera paasiniarneqartassalluni, tamatumalu kingorna/ilutigisaanik nalaassimasanit kingunerluutit misigissutsillu erloqinartut suliarinissaannut assigiinngitsunik periuseqarluni katsorsarneqartassalluni. Saniatigut inuit meeqqap isumassortigisai katsorsaanikkut siunnersorneqartassapput illoqarfimmilu pineqartumi sulianik ilisimasallit piginnaasaat siuarsarneqartassallutik.

Katsorsaanerup naggasernerani qulaajaanermi atorineqarsimasut ikiortigalugit meeraq nutaamik misilittaqqinneqartassaaq. Tamatuma kingorna inunnut isumassortaanut sullissisumullu allakkatigut killiffia innersuunneqarsimaneranullu pequtaasimasut, qulaajaaneq aammalu katsorsarneqarnerata ingerlasimanera kiisalu siunissami tapersorneqarnissaanut innersuussutit pillugit oqaaseqaasiortoqartassaaq. Sullissisup ataatsimeeqatigineratigut oqaaseqaat tunniunneqartassaaq.

1.4.3 Qulaajaanermi sakkussat

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi atornerluinermut atatillugu qanoq pisoqarsimanera kiisalu meeqqap inuunerani pisimasut nalaassimasanit kingunerlutitsisut suuneri paasiniarniarsarisassavaat. Tamatuma saniatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut meeqqap/inuusuttup artukkigaasimanerata qaffasissusaa ilaatigullu eqqarsartaatsikkut, misigissutsitigut, attaveqartarnikkut, pissusilersortarnikkut inuttullu unammillernartitamini qanoq inissisimanera katsorsarneqarneranut pingaaruteqarsinnaasut misissussortassavaat.

Naggataatigut atornerluisarneq, imminut toqunnissamik eqqarsaateqartarneq, tarnip nappaataannut tunngatillugu qulaaavagineqarnissamik pisariaqartitsineq, katsorsarneqarneq aammalu meeqqap atornerlunneqarsimanerata tapersorneqarnissaminut pisariaqartitsineranut pingaarutaa misissorneqassapput. Qulaajaaneq misilittaanermut atortut assigiissaakkat atorlugit ingerlanneqassaaq,

taanna Takussutissiaq 1.1-imi takuneqarsinnaavoq. Sakkussat ilai pinngitsoorani malinneqartussaapput, ilai nammineq toqqakkamik malinneqarsinnaallutik. Nalinginnaasumik meeraq peqatigalugu katsorsaasut immersugassanik immersuisassapput.

Atorteq pinngitsoorani malinneqartussaq siulleg tassavaq SDQ-atorteq (The Strengths and Difficulties Questionnaire) tassaasoq misigissutsitigut pissusilersortarnikkullu ajornakusoortitanik paasiniaanermut atorteq. Atorteq meeqqanut marlunik ukiulinniit 17-inik ukiulinnut atorneqartarpoq. Tamatuma saniatigut Miki-misilitta¹ atorlugu arfinilinnik ukiulinniit 17-inik ukiulinnut posttraumatisk stress-syndrom-imut ersiuteqarnersut paasiniarneqartassaaq. (Arfinilinnik ukiulinniit aqqaneq-marlunnik ukiulinnut) ITQ-CA-misilitta atorneqartassaaq (International Trauma Questionnaire) aamma 13-iniit ukiulinniit 17-inut ukiulinnut Child and Adolescent-misilitta atorneqartassalluni. Naggataatigullu meeqqat/inuit isumassortaasut tamarmik meeqqap nalaatanik kingunerluutaasunik sunik nalaataqartarsimaneranik paasiniaanermi pisimasut pillugit immersugassaq immersortassavaat. Meeqqat mikinerit ukioqanngitsuniit marlunnik ukiulinnut pinnguarnersa alapernaarsornerisigut kiisalu meeqqap tarnikkut ineriartornera pillugu angajoqqaavisa apersornerisigut qulaajaavigneqarsinnaapput.

Tabel 1.1 Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi sakkui

Qulaajaanissamut katsorsaannisamullu atortussat	
Qulaajaanermi naammassinninnermilu atortut pinngitsoorani atorneqartartussat	Miki-misilitta atorlugu PTSD-qarnermut misissuineq (pingasunik ukiulinniit aqqaneq-marlunnik ukiulinnut) imaluunniit ITQ-CA (13-inik ukiulinniit 17-inik ukiulinnut) SDQ apeqqarissaarut atorlugu atukkanik pissusilersuutinillu nalilersuineq Pisimasut pillugit immersugassaq atorlugu pisimasut kingunerluutaasut qulaajarneqartassapput.
Qulaajaanermi ilassutitut atortut	Sceno-misilitta (pingasunik ukiullit tikillugit <) OCTS (sisamanik ukiulinniit arfineq-pingasunik ukiulinnut) WISC-V kognitivtest (arfinilinnik ukiulinniit 17-inik ukiulinnut) Illu isumannaatsoq Kalerrisaarinikkut sillimaneq (qatigattuusaq) SOS: Signs of safety FAST-karsi Inuusat inuup timaatut ilusillit Meeqqat mikinerit pinnguarneri alapernaarsorneqarsinnaapput Ilaatigut pisariaqartitsisoqartillugu imminut toqunnissamut ulorianaat misissorneqarsinnaavoq.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassiaq.

¹ Miki-misilitta tassaavoq Thomas-testip kalaallisooraa, misilitta tassaavoq meeqqanut arfinilinniit ukiulinniit aqqaneq-marlunnik ukiulinnut ataatsimik arlallinnilluunniit nalaassimasaminnit kingunerlutitsisunik nalaataqarsimasunut PTSD-qarnermut uuttuut titartakkanik tunngavilik. Miki-misilitta nutsigaavoq sulili kalaallit meerartaannut takussutissartallimmik uppersaavigneqarnikuunani.

1.4.4 Meeqqat inuillu pingaarnertut isumassortasut katsorsarneqarnerini tunngaviit

Meeqqanik katsorsaanissamik neqeroorummi kingunerluutit qitiutillugit katsorsaanikkut periutsinik makkuninnnga uppersaavigineqarsimasunik tunngaveqarluni katsorsaasoqartarpoq:

- Misigeqataanissamik tunngaveqarluni katsorsaaneq
- Tarnikkut ingerlaatsip allanngorarnera tunngavigalugu katsorsaaneq
- Ilisarsisinaanermi pissusilersortarnikkut katsorsaaneq (nalaassimasamik kingunerlutitsineq tunngavigalugu CBT)
- Oqaluttualiornikkut katsorsaaneq
- Tulleriiarinikkut katsorsaaneq
- Pinnguarnikkut katsorsaaneq

Tabel 1.1-imi sakkussat tulleriiarneqarsimasut ingerlaartumik katsorsaanermi ilaatinneqarsinnaapput. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassiaq naapertorlugu meeraq qaammammut ataasiaq isersimaqatigalugu oqaloqatigineqarnissaanik ataasiarlu qarasaasiakkut oqaloqatigineqarnissaanik neqeroorfigineqartassaaq. Meeraq kisimiiitillugu katsorsaaneq aaqqissuunneqarsinnaavoq imaluunniit eqimattakkuutaanik katsorsaasoqarsinnaalluni.

Aalajangersimasunik sunik periuseqarneq nalunaarutiginaq inuit meeqqap isumassortigisai ilaqutariittut oqaloqatigineqarnissaannik angajoqqaatullu siunnersorneqarnissaannik neqeroorfigineqarsinnaapput.

1.4.5 Sulianik ilisimasallit piginnaasaannik ineriartortitsineq

Najukkami qanoq pisariaqartitsineq apeqqutaalluni suliatigut siunnersuoinikkut, imaarsaalluni oqaloqatiginninnikkut, pikkorissaanikkut aammalu workshoppertitsinikkut sulianik ilisimasallit piginnaasaannik ineriartortitsisoqarsinnaavoq. Najukkami sulianik ilisimasallit piginnaasaannik ineriartortitsineq nammeneq najuunnikkut imaluunniit qarasaasiakkut ingerlanneqarsinnaavoq. Illoqarfimmi/nunaqarfimmi sulinerup aallartisarneqarnerani piginnaasanik ineriartortitsinissamik pisariaqartitsineq qulaajarneqassaaq (Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassiaq). Pikkorissaanernut sammeneqartussat assersuutigalugu tassaasinnaapput:

- Meeqqat kinguaassiuutitigut nalinginnaasumik ineriartortarnerat aamma kinguaassiuutitigut atornerlunneqartarnermut ersiutit
- Meeqqat kinguaassiuutitigut kanngutsaatsuliorlutik pissusilersortartut
- Meeqqat kinguaassiuutitigut imminnut innarlerniarlutik pissusilersortartut
- Timikkut qarasaasiakkullu aqquutit atorlugit kanngutsaatsuliornerit
- Attaveqarneq pillugu ilisimasat
- Killiliinissaq – ataasiakkaatut aamma ilaqutariittut
- Ajornartorsiornerup isumaginissaa aamma kinguaassiuutitigut atornerlugaasimasunik katsorsaaneq
- Nalaassimasanit kingunerlutitsinerit, imminut innarlertarneq aamma imminut toqunnissamik navianartorsiorneq pillugu naliliisarneq
- Inulerisutut qasoqqaneq

1.5 Nalilersuinerup paasissutissartai misissueqqissaarnermilu periutsit

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suleriaasiat allanngortinneqarmalli aammalu kalaallit-danskillu suleqatigiinnerannit aningaasaliisoqarmalli piffissami naliliivigineqartumi 2021-imiit 2023-imut paasissutissanik pitsaassutsimik amerlasutsimillu aallaaveqartunik katsersorneqarsimasunik nalilersuineq tunngaveqarpoq. Ataatsimut isigalugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suleriaasiat allanngortinneqarmalli suliaat pillugit allagaatit aammalu meeqqat inuusuttullu katsorsartissimasut amerlakannerput. Taamaalilluni katsorsaajartorluni angalareernerit tamatigut nalunaarusiat aqqqissuussamik suliarineqartarsimapput aamma meeqqat katsorsarneqarsimasut pillugit inaarutaasumik nalunaarutit paasissutissartaqarluartunik qulaajaanertallit suliarineqartarsimallutik. Siornatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuusimasuniit naleqqiullugu maannakkut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sulerisimanerinit qanorlu angusaqarsimanerinit allagaatit aqqqissuussaanagerusumik ingerlanneqarneri suliaannut ersarissaataavoq.

Suliat pillugit allagaatinut tunngatillugu annertuumik pitsanngoriaateqaraluartoq taamaattoq paasissutissat nalilersuinerimut nakkutilliinermullu atornerqarsinnaasut suli paasissutissanut ataatsimut katersivimmut suliaralugit ikkunneqarnikuunngitsut annaaneqartarsimapput. Taamaattumik qitiusumik paasissutissanik suliarinnittarnerup aammaloorlugu aqqqissuunneqarnissaa pisariaqarsinnaavoq, taamaalilluni sulisut allamik atorfittaaraangata paasissutissanik annaasaqartoqartannginniassammat meeqqallu eqimattaasut ineriartornerat pillugu

paasissutissat ajornaannerusumik siunissami nalilersuinissamut atorneqarsinnaassallutik.

Meeqqat, inuit isumassortaasut najukkamilu sulianik ilisimasallit kinaassussaasa isertuunneqarnissaat qulakkeerniarlugu misissueqqissaarnermi illoqarfiit pineqartut paasissutissanik pissarsiffiusimasut ilisarnarunnaarsarnissaat toqqarsimavarput. Najukkani pissutsit aalajangersimasut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliaannut pingaaruteqarsinnaanerit ilisimavarput. Taamaattorli Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sulineranni aporfiusimasut periarfissaasimasullu piffissami tassanerpiaq isiginiakkatsinni sumiiffinni allani piffinni allani aamma pisimasinnaasut nalilerparput. Taamaattumik nunami sumiiffiit inooqatigiinnikkullu pissutsit peqqutigalugit nalinginnaasumik pissutsit taamaattut pisartutut suliarineqarput – tassa pissutsinut aalajangersimasunut illoqarfinnut aalajangersimasunut attuumassuteqartuninngarnit. Paasissutissanut najoqqutarisat assigiinngitsut misissueqqissaarnernut ataasiakkaanut akulerussorneqarput, taamaalilluni suliniummi paasissutissat pissarsiarineqarsinnaasimasut ataatsimoortillugit nalilernerqarnerannik tunngaveqarluni.

1.5.1 Amerlassutsit aallaavigalugit paasissutissat

Amerlassutsit aallaavigalugit paasissutissat tassaapput apersuinermi immersugassat qulaajaanermi naggasiinermilu meeqqanik immersorneqarsimasut kiisalu sulianik ilisimasallit piginnaasanik ineriartortitsisoqarsimaneramik nalilersuineri. Allannngortiterisoqareernerata kingorna Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfinni pingasuni katsorsaajartorsimaneriniit Amerlassutsit aallaavigalugit paasissutissat pissarsiarineqarsimapput. Apersuinermi immersugassat kalaallisut imaluunniit danskisut immersorneqartarsimapput.

Meeqqanut apeqqutigineqarsimasut SurveyXact-imut ilineqarsimapput aamma qulaajaanermi naggasiinermilu meeqqanut inunnulu isumassortaasunut misilittaatineqarsimasut katsorsaasullu immersorsimasaat tunuliaqutaralugit paasissutissat taakku Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmit ikkussorneqarsimallutik. Qulaajaanermiit akissutit atorneqarsinnaasut 37-iupput kiisalu qulaajaanermut immersugassamut ilanngunneqarsinnaasut naggasiinermi immersugassat aqqaneq-marluk. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut takussutissaataanni takuneqarsinnaavoq piffissami tassani illoqarfinni pingasuni katsorsaanikkut ingerlatat 52-it aallartinneqarsimasut, tamanna qulaajaanerup nalaani akissutini 71 procentimik kinguneqarpoq aamma naggasiinerup nalaani 23 %-iulluni. Naggasiinerup nalaani akissuteqaatitigut amigaateqartarneq katsorsaanermik unititsisimasunik ilaatigut peqquteqarpoq. Tamatuma saniatigut misilittaatit pappiliatigut immersorneqarsimasut sulit SurveyXact-imut ikkunneqarnatik annaaneqartarsimapput.

Apersuinermi immersugassani meeqqat ukiui, suaassusaat, kommuni aamma pisimasut pillugit immersugassani akissutit, SDQ-immersugassaq aamma Miki-misilittaat/ITQ-CA-immersugassaq takuneqarsinnaapput. Apersuinermi immersugassat qulaajaanerup nalaani meeqqat qanoq inissisimanerinit takussutissatut atorineqarput kiisalu meeqqanut aqqaneq-marluusunut SDQ-immersugassaq atorlugu katsorsarneqannginnerini katsorsarneqareernerinilu uuttorneqarsimasut, meeqqat katsorsaanerup ingerlanerani ineriartorsimanerannut tunngavoq. Apersuinermi immersugassani meeqqat pillugit paasissutissat krydstabelit atorlugit misissoqqissaarneqarsimapput. Taamaattoq kinaassusaannik isertuussineq peqqutigalugu eqimattakkuutaat akornanni assigiinngissutaasut takuneqarsinnaanngillat, soorlu assersuutigalugu meeqqat assigiinngitsut ukioqatigiiaani assigiinngitsuneersut imaluunniit meeqqat kommuniniit assigiinngitsuneersut.

Inuit 71-it piginnaasanik ineriartortitsilluni pikkorissaanerit naammassinerini nalilersuillutik immersuisimapput. Nalilersuinerit sulianik ilisimasallit piginnaasaanik ineriartortitsinermik qanoq naammagisimaarinnitsiginerannut nalilersuutitut atorineqarput. Nalilersuilluni immersukkat kalaallisut imaluunniit danskisut immersorneqarsimapput immersuisullu kinaassusii isertorlugit scanneriarlugit VIVE-mut nassiunneqarsimallutik.

1.5.2 Pitsaassuseq aallaavigalugu paasissutissat

Paasissutissat uuttorneqarsinnaangitsut tassaapput apersueqqissaanerit, meeqqat inuusuttullu pillugit inaarutaasumik nalunaarusiat kiisalu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut namminneq allagaataat, soorlu assersuutigalugu angalaneq pillugu nalunaarusiat imaluunniit ukiumut nalunaarusiat.

1.5.2.1 Apersuinerit

Inuit 18-it apersuinerit aqqanilinnut agguarlutik apersorneqarsimapput. Angalasartut katsorsaasuisa aammalu Isumaginninnermut Aqutsisoqarfiup/Naalakkersuisoqarfiup sulisuisa apersorneqarneriniit apersuinerit marluk nammineq najuunnikkut ingerlanneqarsimapput, sinneri oqarasuaatikkut imaluunniit videokkut atassuteqarneq aqqutigalugu ingerlanneqarsimallutik. Nalilersuinerup nalaani sulianik ingerlatallit ilai arlaleriarlutik apersorneqartarsimapput, ilai ataasiaq apersorneqartarsimallutik. Apersorneqarsimasuni 18-iusuni apersorneqartut arfineq-pingasut tassaapput najukkani sulianik ilisimasallit, apersorneqartut marluk meeqqanut katsorsarneqartunut angajoqqaajupput imaluunniit angajoqqaarsiaallutik, apersorneqartut arfinillit tassaapput Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni

katsorsaasartut taavalu apersorneqartut marluk tassaallutik Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi atorfillit.

Isumalluutiniq peqquteqartumik illoqarfiit nalilersuinnermut ilaasut nammineq najuunnikkut VIVE-miit tikeraarneqarsinnaasimanngillat. Tamanna peqqutigalugu meeqqat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit katsorsarneqarsimasut inuillu meeqqanut isumassortaasut VIVE-p sulisuinit attaviginninnissaat ajornakusoorsimavoq. Taamaattumik VIVE-miit meeqqat peqataasimasut nammineq apersorneqarsinnaasimanngillat aamma inuit meeqqanut isumassortaasut killilimmik taamaallaat apersorneqarsinnaasimapput.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfiit sisamat tikeraarsimasaannit apersorneqartuni inuit arfineq pingasut tassaapput najukkani sulianik ilisimasallit aamma inuit isumassortaasut marluk. Illoqarfiit taakku ilai katsorsaasunit Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi toqqaannartumik atorfilinnit tikeraarneqartarsimapput, illoqarfiit ilai tarnip pissusiinik ilisimasalinnit namminersortunik avataaneersunillu tikeraarneqartarsimallutik. Inuit apersorneqartut kalaallisut imaluunniit danskisut oqalullutik apersorneqarnissaq toqqassallugu periarfissaqarsimapput.

Paasissutissaniq tunniussisunut ukununga assigiinngitsunut tamanut apersuinnermi malittarisassaniq immikkut ittunik ineriartortitsisoqarsimavoq: najukkani sulianik

Ilisimasallit, katsorsaasut, angajoqqaat/inuit isumassortaasut aamma Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi sulisut. Sammisat uteqattaartut tassaapput:

- Katsorsaaniq suliniuteqartoqarnissaanik noqqaassuteqarnermut peqqutaasut
- Katsorsaaniq suliniuteqarnerup aqqissugaanera
- Najukkani sulianik ingerlatallit aamma Isumaginninnermut Aqutsisoqarfiup akunneranni suleqatigiinneq
- Meeqqat, inuit isumassortaasut najukkanilu sulianik ingerlatallit pissarsiaqarsimasutut misiginerat
- Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut tikeraarnissaat sioqqullugu kingoqqullugulu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut aamma najukkani sulianik ingerlatallit neqeroorutaat.

1.5.2.2 Meeqqat pillugit inaarutaasumik nalunaarusiat

Paasissutissani illoqarfinni assigiinngitsuni marlunni meeqqat aqqaneq-marluk pillugit inaarutaasumik nalunaarutit ilaapput. Nalunaarusiat ilaatigut Meeqqanik

katsorsaajartorlutik angalasartunut innersuussinermut tunuliaqutinik,
katsorsaanerup ingerlaneranik nassuiaatinik, qulaajaanernik kiisalu meeqqap
pisariaqartitai naapertorlugit qanoq tapersersorneqartarnissaanut innersuussutitik
imaqarput. Paasissutissat taakku meeqqat katsorsarneqarnerup
aallartisarneqarnerani qanoq inissisimaneri pillugit amerlassutsit aallaavigalugit
paasissutissanut ilanngullugit atorineqarput kiisalu meeqqat
katsorsarneqarnerminniit pissarsiarisimasaat ersersinniarlugu paasissutissat
immikkoortillugit atorineqarlutik. Nalunaarusiami inaarutaasumik nalunaarusianit
assersuutit tigusat sakkortuumik kinaassutsimik isertuussinikkut tigusaapput.

1.5.2.3 Angalanermut- aamma ukiumut nalunaarusiat ilaalu ilangullugit

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaajartorlutik angalareernerit
tamaasa angalanermut nalunaarusiortarsimapput, nalunaarusiani katsorsaanikkut
oqaloqatiginninnerit ingerlanneqarsimasut, pikkorissaanikkut suliat kiisalu pissutsit
assigiinngitsut suliat ingerlanneqarsimasut pitsaassusaannut pingaaruteqarsinnaasut
nassuiaatigineqartarsimapput. Ilaatigut najukkani sulianik ingerlatallit suleqatigineri,
oqalutsit suleqatigineri aammalu katsorsaanikkut suliniuteqarnermi initigut
atugassarititaasut nassuiaatigineqartarsimallutik.

Allanngortiterisoqareernerata kingorna angalaqatigiittartut agguaqatigiissillugu

illoqarfinnut arfinilinnut angalasimanerinut nalunaarutit 54-it VIVE-p
pissarsiarisimavai. Angalanerit pillugit nalunaarusiat saniatigut ukiumut
nalunaarusiat pingasut kiisalu takussutissiat assigiinngitsut aammalu Powerpoint
atorlugu saqqummiussat VIVE-mit pissarsiarisimavai. Allagaatit atorlugit
innersuussinert, katsorsaanerit, katsorsaanermik unititsinerit kiisalu pikkorissaanerit
ingerlanneqarsimasut pillugit takussutissaqartitsipput.

Takussutissiaq 1.2 Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut nalilersorneqarnerini paasissutissanut takussutissiaq

Sulianik ingerlatsisut		Amerlassusaat
AMERLASSUSEQ AALLAAVIGALUGU PAASISSUTISSAT		
Meeqqat pillugit apersuinermi immersugassat		
Qulaajaanermi immersugassat		37
Naggasiinermi immersugassat		12
Piginnaasanik ineriartortitsineq pillugu nalilersuinerit – sulianik ilisimasallit najukkanilu ingerlatsisut allat		71
PITSAASSUSEQ AALLAAVIGALUGU PAASISSUTISSAT		
Inuit apersorneqartut/apersuinerit		18/11
Inuit isumassortaasut		2
Najukkani sulianik ilisimasallit		8
Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni katsorsaasut		6
Kalaallit Nunaanni Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi kiisalu Kalaallit Nunaanni Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalakkersuisoqarfimmi sulianik ingerlatsisut		2
Inaarutaasumik nalunaarusiat		12
Angalanermut- aamma ukiumut nalunaarusiat		57

2 Sinaakkutit aaqqissuussaannerlu pillugit pissutsit aporfinnut tapersersuutaasunullu tunngasut

Meeqqat, inuit isumassortaasut najukkanilu sulianik ingerlatsisut katsorsaannermiit pissarsiaqarluarnissaannut sinaakkutit pisariallit pigineqarsimanersut aammalu katsorsaannermi siunertarineqartut naapertorlugit katsorsaasoqarsimane ersersinniarlugit kapitalimi uani katsorsaannikkut suliniutit ingerlanneqarsimasut nassuiaatigineqarput.

Taamaallilluni katsorsaasut piginnaasaat, katsorsaajartorluni angalanerit amerlassusaat aamma suliat, najukkani sulianik ingerlatsisut aammalu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaannerminni periusaat meeqqallu katsorsarneqareernerini sulianik tunniussinerit kapitalimi uani qitiutillugit allaaserineqarput.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut angalanermi nalunaarusiaannik kiisalu najukkani sulianik ingerlatsisut angalaqatigiinnilu katsorsaasut apersorneqarneri kapitalimi uani pingaarnertut tunngavigineqarput.

2.1 Angalaqatigiinni katsorsaasut aamma oqalutsit

2021-imi allangortiterisoqarneraniit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suleriaasiat atulermalli ingerlaatumi suleqatigiiaat tamarmik marlunnik katsorsaasullit pingasuusimapput. Piffissap ingerlanerani katsorsaasut tassaasarsimapput toqqartumik Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi atorfillit aammalu katsorsaasut namminersortut avataaneersut. Katsorsaasartutut suleqatigiit piffissami 2022-2023-imi katsorsaannerik ingerlatsisarsimasut tamarmik toqqartumik Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi atorfeqartuusimapput. Maannakkut katsorsaasuusuni arfiniliusuni tallimat tassaapput tarnip pissusiinik ilisimasallit, kingulleq tassaalluni perorsaanikkut tarnip pissusiinik ilisimasalik, nalaassimasamik kingunerlutitsinermik katsorsaasutut ilinniaqqissimasoq. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartutut atorfinitsinneqartut amerlanersaat atorfinitsinneqarnerminnut atatillugu Danmarkimi Sexologiskolenimi kinguaassiuutinik ilisimatusarlutik ilinniaqqissimapput.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni maannakkut katsorsaasuusut namminneq misigaat kalaallit-danskit suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiinnerannit aningaasaliivigineqarnermut atatillugu ilinniaqqinnissaminnut pitsaasunik periarfissaqalersimallutik. Taamaattumik katsorsaanikkut suliaqarnissaminnut suliatigut piareersimalluarlutik misigipput.

Katsorsaasut meeqqanik inuusuttunillu katsorsaanissaminnut piareersimalluarlutik misigigaluarlutik sulinerup ingerlanerani amerlasuutigut pissutsit siumut ilisimareerneqarsinnanngitsut katsorsaasut suliarisariaqartarsimavaat. Ilaatigut pissutsit tamakku atugassarititaasunut ilaasutut isigineqartarput, ilaatigulli suliniutip aaqqissugaanerani allannguutitut peqqutaataqataasarsimallutik. Tamanna suleqatigiinneq pillugu immikkoortoq 2.3-mi itinerusumik nassuiaatigineqarpoq.

Piffissap ingerlanerani katsorsaasut taarserangaatsiartarsimapput – aamma suliniutit maannakkut ingerlanneqartut pinerini, tamatumani katsorsaasut nutaat katsorsaanikkut sulinermut attuumassuteqalersinneqartarsimapput. Tamanna suleqatigiiaani pingasuusuni soraartoqartarneranik katsorsaasullu akunneranni pitsaasumik suleqatigiittarnissaq pillugu allamut nuutitsisarnerit peqquteqarpoq. Ataasiarluni suleqatigiiaanik tarnip pissusiinik ilisimasalimmit aammalu tarnip pissusiinik immikkut ilisimasalimmit inuttalerneqarsimasoq misileraatigineqarpoq. Misilittakkalli ersersippaat tarnip pissusiinik immikkut ilisimasallip katsorsaanermi suliassat pisariusut naammassinissaannut atortussat pisariallit tamatigut pigisarsimanngikkai, tamanna peqqutaalluni tarnip pissusiinik ilisimasalittut ilinniarsimasoq naleqqiutinngitsumik nukkiortinneqartarsimalluni. Taamaattumik siunissami suleqatigiiaani sulianik ilisimasallit assigiinngisitaartassappata suliassat qanoq agguataarneqarnissaasa paaseqqaartarnissaa pisariaqartassaaq, aammalu katsorsaanermi sulinissaq pillugu ersarissumik pilersaarusiortarnissaq pisariaqartassalluni.

Maannakkut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni katsorsaasartut sisamat danskisut oqaaseqartuupput, sinneri marluk kalaallisut oqaaseqartuullutik. Kalaallisut oqaasillit marluk suleqatigiipput, sinneri tassaallutik suleqatigiiaat marluk tassaasut tarnip pissusiinik ilisimasallit danskisut oqaasillit marlukkaartut kiisalu oqalutsit marluk katsorsaasunut angalaqataasartut. Katsorsaanikkut sulinerup nalaani oqalutsip ataatsip tarnip pissusiinik ilisimasalik inunnik isumassortaasunik oqaloqatiginninnerani ikiortarpaa, ilutigisaanik oqalutsip aappaa meeqqanik katsorsaallutik suliallit ikiortarlugit. Tamatuma kingorna angalaqatigiittartut katsorsaasuisa oqaluttuaraat periutsit assigiinngiiaartut misilerarneqarsimasut, naggataatigullu paasineqarsimasoq katsorsaalluni angalanerni sivisuuni inuttut peqatigiilluarsinnaaneq aammalu nammineq oqaaserisat atorlugit attaveqarnissamut periarfissaqarneq katsorsaasartoqatigiittut suleqatigiit tamarmik kalaallisut oqaasilimmik katsorsaasoqarnissaningarnit qulakkiissallugu pingaarnerusoq. Katsorsaasut naapertorlugit suleqatigiiaani inuit qanoq katitigaanerisa eqqarsaatigineqartarnera

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut atugaannut sulinerminnullu nuannarinninnerannut pitsaasumik tapersersuutaasoq.

Apersuinerup nalaani oqalutsit assut naammagisimaarneqarput, nalilernerqarporlu oqalutsit katsorsaalluni sulinermi qanoq inissisimanissartik ilisimaarigaat. Taamaattorli ukiut naliliivigineqartut ingerlanerini oqalutsit taarserangaatsiarsimapput. Tamanna ilaatigut oqalutsip qanoq inissisimanissaa pillugu paasinninnermik, nammineq misigissutsit aqunnissaannik aammalu suliaartortarnerup aalaakkaaneraniq peqquteqartarsimavoq. Ingammik Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni katsorsaasartut naapertorlugit akuliuttussaanninneq aammalu ilinniarsimarpalaarneq oqalutsit ajornakusoortittarsimavaat. Tamanna katsorsaasut danskisut oqaasillit sulinerannut ajornakusoortitsisarsimavoq. Tamatuma saniatigut pikkorissaanissamut paasissutissat allattariarsorluni nutserneqarnerini ataasiakkaatigut ajornartorsiuteqartoqartarsimavoq, tamanna tarnip pissusiinik ilisimasallit kalaallisut oqaasilinnut ajornakusoortitsisarsimalluni.

2.2 Katsorsaajartorluni angalanerit naammassineqarsimasut

2021-imi allanngortiterereernerup kingorna Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfinni arfinilinni kommuninut tallimanut agguataarneqarsimasunut katsorsaaniq suliniuteqarsimapput, katsorsaajartorluni angalanerit katillutik 61-iusimapput aamma katsorsaaneramik ingerlatsinerit aallarnikkat 93-iullutik. Aammattaaq illoqarfiit tikiqqeqartut nunaqarfittaanut tikeraartoqartarnikuuvuq, pisullu ilaanni meeqqat nunaqarfimmeersut illoqarfiliaallugit katsorsarneqarnikkut oqaloqatigineqartarsimapput, tamanna katsorsaaneramik aallaaviusimalluni. Tamatuma saniatigut illoqarfiit arfineq-aappaasaanni katsorsaaniq suliniarneq aallarnisarneqarnikuuvuq, innersuussinerilli qulaajaanerillu amigarmata aallarnisaaneq unitsinneqartariaqarsimavoq.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut nalinginnaasumik suliniartarnerannut ilaapput quleriaq sapaatip akunneraniq sivissuseqartumik angalasarnerit, taamaattorli Takussutissiaq 2.1 naapertorlugu piviusumik angalanerit amerlassusaat allanngorarsinnaavoq. Tamanna angallannikkut pissutsinik imaluunniit pissutsinik covid-19-ip 2021-imi aamma 2022-imi nunarsuaq tamakkerlugu tunillaassuutilerneraniq peqquteqartumik kinguaattoornernik imaluunniit angalanissaniq taamaatitsineriniq kinguneqartarsimalluni. Aamma illoqarfiit ilaannisut meeqqat immikkut ittumik amerlasuut innersuunneqarsimaneriniq peqquteqarsinnaavoq, tamanna peqqutaalluni saniatigut immikkut angalasariaqartoqalersimammat. Illoqarfimmi allami katsorsaajartorluni angalanissaq aasaanerani ingerlanneqartussatut pilersarusiorneqarsimasooq taamaatinneqarpoq,

paarlatsigisaanik qarasaasiaq aqutigalugu inuit isumassortasut katsorsaanikkut oqaloqatigineqarlutik. Katsorsaanikkut suliniuteqarnerit ilaanni illoqarfiup pingaarnerup saniatigut nunaqarfiit eqqaanniittut tikeraarneqartarsimapput. Illoqarfiit ilaanni angalaqatigiittartut illoqarfik pingaarneq qitiutillugu sulisarsimallutik.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut suliniuteqarnermi ataatsimi meeqqat inuusuttullu 16-inut amerlanerpaaffissalerlugit sulisarput, piviusumilli katsorsaajartorluni sulinermi meeqqat amerlassusaat aqqaneq-marlunniit 22-inut amerlassuseqarnerat allanngorartarsimavoq. Kapitali 4-rami sukumiinerusumik nassuiaatigissavarput meeqqat arlallit piffissamik sioqqutitsillutik katsorsarneqarnerminnik unititsisarsimapput. Illoqarfinnut tamanut tunngatillugu katsorsarneqarnermik unititsisarneq pillugu paasissutissat tamaasa pigingilavut, paasissutissaatigaarpulli uani pineqartut meeqqat katsorsarneqarnerminnik aallartisisimasut 38-45 %-ii. Katsorsarneqarnermik unititsisarnermut tunuliaqutaasut kapitali 4-rami nassuiaatigineqarput.

Takussutissiaq 2.1 Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut suliaat kommuninut agguataarsimasut. Amerlassutsit.

	Qeqertalik	Sermersooq – illoqarfik 1	Sermersooq – illoqarfik 2	Qeqqata	Avannaata	Kujalleq	Katillug it
Piffissaq	2021-22	2021-22	2021-22	2022-23	2022-23	2022-23	2021-23
Tikeraarnerit	10	9	10	11	11	10	61
Innersuussinerit	42	20	18	38	16	17	151
Katsorsaanerit	13	12	16	22	14	16	93

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut angalanermi nalunaarusiaat aamma takussutissat rejserapporter.

2.2.1 Kinguaattoornerit aamma taamaatitsinerit

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut kinguaattoornerit nalinginnaasumik nalaanneqartarput, ingammik ukiup qaammataanni aammalu illoqarfinni avannarpasinnerusuni kjasinnerusunilu, taakkunani angalanerit kinguaattoorfiukkajuttarput. Ingammik illoqarfinni mikinerni timmisartukkut angallasserit akuttinnerusuni allanik aqutissarsiornissaq ajornakusoorsinnaavoq. Kinguaattoortoqartillugu taamaatitsisoqartillugulu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut sulinissaq pingaartinnerusarpaat aammalu meeqqat inuusuttullu innersuunneqarsimasut taakkulu isumassortasut tamakkerlugit oqaloqatiginissaat qulakkeerumallugu piginnaasanik ineriartortitsinissaq taamaatittarlugu. Katsorsaasut ilaasa siunnersuutiginiikuaat ukiup qaammataanni

Illoqarfinnilu tikikkuminaatsuni sapaatip akunneri marluk sumiiffimmi sulineq iluatsinneqarsinnaasoq, sumiiffimmiinnermi ataatsimi katsorsaanikkut oqaloqatiginninnerit marluk ingerlanneqarsinnaallutik tamatumalu kingorna sapaatip akunneri arfinillit Nuummiilluni.

Ataatsimut isigalugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut aammattaaq meeqqanik oqaloqatiginninnermi taamaatitsinerit takkutinngitsoornerillu nalaakkajuttarpaat. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa taamaatitsinerit pillugit nassuiaatigaat meeqqat ilaasa katsorsaanerup siunertaata imarisaatalu suuneri paasisarsimanngikkaat. Tamatuma saniatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut taakkartorpaat meeqqat ilai katsorsarneqarnissamut peqataarusunnerlutik aperineqartarsimanngitsut. Akuersititsinerup piareersarneqarnerullu amigarneri akerliunermut oqaloqatiginninnissamullu takkunnissamut piumassuseqannginnermut peqqutaataasinnaapput.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut aammattaaq nassuiaapput silami peqquteqartumik taamaatitsisoqarlunilu takkutinngitsoortoqartarsimasoq, ingammik silagitsillugu taamaatitsisoqartarsimasoq. Tamanna ilaqutariinnik sullissiviup pisortaanit aamma taakkartorneqarsimavoq, taassuma katsorsaanermi pinngortitap annertunerusumik atorneqartarnissaa kissaatigisimavaa. Illoqarfinni ataatsimi meeqqanik oqaloqatiginninnissat pilersaarutaasut affangajai taamaatitsinikkut takkutinngitsoortoqarneratigullu ingerlanneqanngitsoorsimapput. Taamaatitsisarnerit takkutinngitsoortarnerillu ikilisarniarniarlugit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut najukkanilu inuit attaveqaataasartut arlalinnik suliniuteqarsimapput, ilaatigut eqqaasitsissutinik arlalinnik nassuissarsimallutik. Suliniuteqarnerit amerlassutsinut ikilisaataasimagaluartut sulii taamaatitsisarnerit takkutinngitsoortarnerillu qaffasissumiipput.

2.3 Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut aamma najukkani sulianik ingerlatsisut akornanni suleqatigiinneq

Ataatsimut isigalugu apersuinerit aamma angalanermut nalunaarusiat takutippaat Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik najukkamilu sulianik ingerlatsisut suleqatigiinnikkut annertuumik suliniarnerisigut tikeraarluni angalanerit iluatsinniartarsimagaat piffissallu ingerlanerani aporfiusarsimasut anigorniartarsimagaat. Ataatsimut isigalugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut soqutigineqaraluttuinnarneqarnerat Isumaginninnermut Aqutsisoqarfinniit maluginiarneqarpoq, aamma najukkani sulianik ingerlatsisut

Meeqqanillu katsorsaajartorlutik angalasartut akornanni suleqatigiinneq pitsanngoriarnikuuvoq, tassa Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfiit tikeraartagaasa amerliartuinnarnerini. Aallaqqaammut Isumaginninnermut Aqutsisoqarfiup eqeersimaartumik soqutiginnilersitsinissamik kommuniniillu innersuussisoqarnissaanik suliniuteqarnissaa pisariaqarsimavoq. Ukiuni kingullerni piffissami nalilersuiffiusumi Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaasa nunap kommuuniinit illoqarfiiniillu soqutigineqarnerisa annertusiartornera nalaanneqarpoq, tamanna qinnuteqartartut amerliartornerisigut ersersimalluni.

Taamaattorli piffiit ilaanni katsorsaanissamut suliniuteqarnissamut suleriesissaq tulluarnepaaq naapertorneqarsinnaasarsimanngilaq, assersuutigalugu kikkut qanoq inissisimanissaat ersarluttarsimavoq, najukkami sulianik sullissinikkut isumalluutit naammattarsimanngilat imaluunnit najukkami Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sullinniagaat pillugit ilisimasat amigartarsimallutik. Piffimmi ataatsimi tamakku peqqutaallutik katsorsaanissamut suliniutissatut pilersaarutaasoq taamaatiinnartariaqarsimavoq.

Najukkami qanoq pisariaqartitsisoqarneranik paasiniaanermi, meeqqat katsorsarneqartussat nassuiaatiginarlutik sulinermi, innersuussinnermut immersugassat aqutigalugit sulinermi, katsorsaanerup ingerlanerani najukkami sulianik ingerlatsisut meeqqat inuillu isumassortaasut katsorsaanissamut takkunnissaannik qulakkeerinninnissaanni aammalu piffissami inaarsaaviusumi meeqqat pillugit suli katsorsaasoqartussaattillugu meeqqat pillugit suliat sullissisuiut imaluunniit najukkami ilaqutariinnik sullissivimmut suleqatigiinniarnikkut ajornartorsiutaasut aammalu katsorsaanikkut suliniuteqarnissami tulluarnepaat avaqqunneqarneri pisarsimapput.

2.3.1 Najukkani pisariaqartitsinerup paasiniarnissaa pillugu suleqatigiinnissaq

Piffissami paasiniaaffiusumi kommunip Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniuteqarnissaanik noqqaassuteqarsimasup illoqarfimmi pineqartumi katsorsaanissamik suliniuteqartoqarnissaanik ataatsimut qanoq pisariaqartinneqartiginerani paasiniaasimanissaa. Tamatumani – isumaginninnermi suliat ingerlasut najukkamilu meeqqat sinneri pillugit ilisimasat tunuliaqutaralugit, taamaattoqarnerani illoqarfiup katsorsaanikkut suliniarfiussamaartup kommunimilu qitiusumik ingerlatsiviusup akornanni pitsaasumik oqaloqatigiittoqartarnissaa aammaloorluni pisariaqartassalluni, Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sullinniagaanik aammalu illoqarfimmi meeqqat pineqartut pillugit ingerlatsiviup ilisimasaqarluarnissaa pisariaqarpoq.

Tamatuma saniatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut ataasiakkaaralutik katsorsaanikkut ingerlatsinissaannut meeqqat inuusuttullu sorliit sullinniakkanut

ilaaneri ersarissumik qulakkeerniarlugu kiisalu sulinermi kikkut qanoq inissisimanissaasa paasinissaa pillugu Isumaginninnermut Aqutsisoqarfiup, najukkani ingerlatsivinni sulianik ingerlatsisut illoqarfiullu akornanni pitsaasumik oqaloqatigiittoqartarnissaa iluaqutaasassaaq.

Angalanermi nalunaarusiat apersuinerillu ersersippaat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut sulisarnerat pillugu pitsaasumik ilisimasaqalernissaa pisuni amerlanerni piviusumik pisariaqartinneqartoq. Taamaattorli katsorsaanikkut suliniuteqarnerup aallarnisarnerani pisuni arlalinni meeqqat naammaginartumik amerlassusillit sorliit pisariaqartitsinerisa qulakkeernissaa ajornakusoortarsimavoq aammalu naammaginartumik nassuiaatigineqarnissaa ajornakusoortinneqartarsimalluni.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfimmut ataatsimut angalanertik siulleq naammassereeraallu najukkami pisariaqartitsinerup kukkusumik naliliivigineqarsimanera peqqutaalluni katsorsaanikkut suliniuteqarnissaa ataaseq taamaatinneqarsimavoq.

2.3.2 Najukkami inuttut attaveqarfigineqartartuuneq pingaaruteqartuuvoq annertuumilli piumasaqaatitaqarluni

Illoqarfinni amerlanerni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut tikeraarsimasaanni najukkami inuk attaveqarfigineqartartussaaq toqqarneqartarpoq, attaveqarfigineqartartup suliassat ataqatigiissaarinerillu akisussaaffigisarpai. Tamatumani ilaatigut meeqqat, inuusuttut taakkulu isumassortaasa oqaloqatiginninnissamut aggersarnissai, najukkani sulianik ingerlatsisut aggersarnissai aammalu sulianik ilisimasallit piginnaasaasa ineriartortinneqarnissaannut aggersarnissai aammalu katsorsaasunut init oqaloqatigiiffiusussat isumaginissaa akisussaaffigissallugit. Taamaattumik najukkami inummik attaveqarfigineqartartussamik toqqaaneq Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut sulinissaasa pitsaassusaanut pingaaruteqartuuvoq.

Illoqarfinni amerlanerni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut aamma inuup attaveqarfigineqartartussap akornanni suleqatigiinneq pitsaasarsimavoq aamma inuk attaveqarfigineqartartoq pitsaasumik sulisarsimavoq ingerlalluartsimallunilu. Pitsaasumik suleqatigiittoqartarsimagaluartoq inuit attaveqarfigineqartartut ilaasa Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut angalanerisa ataqatigiissarnissaa annertunaarlugu piffissatarnarneralu misigisarsimavaat. Tamatuma kinguneranik inuit attaveqarfigineqartartut nammineq suliannut angummanniarneq ajornakusoortittarsimavaat. Taamaattumik inuit attaveqarfigineqartartussat ilaasa inuttut attaveqarfigineqartartussatut pitsaanerusumik suut

naatsorsuutigineqarnerisa inissinneqarnissaat kissaatigisimavaat. Najukkami inuup attaveqarfigineqartartup apersorneqarnerani pineqartup qanoq inissisimanini pillugu ima oqaaseqarpoq:

Allaffissornikkut suliasat assut amerlasimapput. Aggersaanerit tamaasa isumagaakka aamma taamaatitsinerit amerlasimapput. Kisianni pikkorissaanerit pitsaasut pillugit aggersaanerit, init attartornissaat, kaffit tiillu piareersarnissaat assigiissallu aamma suliaralugit. Immaqa piffissami tassani piffissatornerunissara paasillualaarsimariaqarsimagaluarpara. Oqarput sulerissanersunga piviusumilli sulinermi qanoq piumasaqaatitaqartiginera misigineqartarpoq. Ullormi tassani taamaatitsisoqaraangat sianerfiginissaannut ikiuuttartussaasimavugut. Sapaatit akunnerini maaniiffiini 100 %-imik najuunnissaq ajornakusoortarpoq, pissutigalugu uanga aamma nammineq suliasakka isumagisussaagakkit. Inuk alla piffissaqanngitsoq attaveqarfigineqartartussatut toqqarneqarsimasuuppat angalaqatigiittartut suleqlatiginissaasa ataqatigiissarnissaata ajornakusoorsinnaanera takorloorsinnaalluarpara. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut piffissat inississortarpaat uagulli angajoqqaat tamaasa aggersartussaavavut. Kommuniuna ikiorneqarnissaminik noqqaasimasoq, taamaammat isumaqanngilanga Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliasartai pisariallit tamaasa suliarisassagaat. Kisianni immaqa qanoq naatsorsuuteqarneq iluamik inissinneqartariaqarpoq.

2.3.3 Innersuussineq allattariarsornikkullu meeqqat nassuiaatigineqarnissaat pillugu suleqatigiinnissaq

Piviusumik katsorsaasoqarnissaa pisariaqartinneqaraluartoq aamma ataatsimut isigalugu najukkani meeqqat sorliit katsorsarneqarnikkut sullinniarneqartunut ilaaneri ilisimaneqaraluartoq angalaqatigiittartut katsorsaanikkut suliniutiminnik aallartitsinerini pisut ilaanni meeqqat taakku tamatigut katsorsarneqarnissamut piareersimaneq ajorput.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassiaq naapertussagaanni meeqqanik innersuussinermi meeqqap imaluunniit inuusuttup ajornartorsiutai, ilaqrtariit oqaluttuassartaat, attaveqaatit kiisalu isumaginninnikkut misissuineq pillugit peqqissaartumik paasiuminartumillu nassuiaatigalugit allaaserineqarsimassapput. Piviusumilli sulinermi innersuussutit taakku imarisaat pillugit angusaqarusulluassutsip qaffasissusaa appartarpoq, pissutigalugu meeqqamut artorsaataasut, ilaqtariinni pissutsit kiisalu amerlanertigut isumaginninnikkut misissuisoqarsimannginnera innersuussinermi amigartumik

nassuiaatigineqarsimanagerat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuinit misigineqakkajuttarmat.

Najukkani sulianik ingerlatsisut namminneq nassuiaatigaat sulisoqarnikkut amigaateqarneq peqqutaalluni amigartumik sullissisoqartartoq, suliasat amerlavallaartartut, sullissinerup pitsaassusaa killeqartartoq, sulinermi ulapaartoqartartoq aammalu sulisut taarserakulasartut. Sullissisartut pisortallu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut innersuussisarnissap salliutittarnissaata ajornakusoortittarnera nalaattarpaat pissutigalugu sullissisartut suliasanik allanik artukkeqqaneqareertarmata.

Tamatuma saniatigut najukkani sulianik ilisimasallit ilaasa Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut innersuussinissamut piumasaqaatit pisariaqanngitsumik annertuallaartutut misigisarpaat, aamma paasissutissat sorliit pisariaqartinneqarnersut sorliillu pisariaqartinneqannginnersut ersarlugineqartarpoq. Tamanna tunuliaqutaralugu sulianik ilisimasallip ataatsip najoqqutassat ersarinnerunissaat kissaatigisimavaa, innersuussinermut tunngatillugu imarisasaanut paasissutissat sorliit pingaarnerpaajussanersut kiisalu innersuusseriaaseq ajornaannerusooq ujartorsimallugu:

*Piumasaqaatip allanngortinneqarnissaa oqaatigissallugu
ajornakusoortippara, nalinginnaasumilli tamanna misilittagarineqarpat
imaassinnaavoq pappilissat pingaarnerit pillugit ersarinnerusunik
atortoqarnissaaq najoqqutaqarnissarlu pisariaqarsimasut. Aamma
tigummineqartut tamaasa piumasarpaat tamannalu pillugu suut
ilanngutissanerivut paasiuminaalaarsinnaasarluni.*

Innersuussinerni imarisai amigaraangata innersuussinernit ingerlatsiviup aamma Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut akornanni utikaajaartinneqarnerinik kinguneqakkajuttarpoq, tassa Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut meeraq imaluunniit inuusuttoq pillugu naammaginnartumik paasissutissaateqartutut naliliinissaata tungaanut. Tamatuma saniatigut najukkani sullissisartut, najukkami ilaqutariinnik sullissiviup aamma Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut akunneranni kikkut qanoq inissisimanissaasa akulerussorneqartarnerinut assersuutigineqarsinnaasunik arlalinnik peqarpoq, assersuutigalugu najukkami sullissisut suliarinnittuunatik – Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa imaluunniit ilaqutariinnik sullissiviup sulisuisa innersuussinermut immersugassat suliarisariaqartarsimavaat aammalu akuersissutit pisariallit qulakkeerneqarnissaat isumagisariaqartarsimallugu.

Misissuinerni arlalinni suliani kalaallit meerartaanut attuumassutilinni suliarinninnermi tamanna ajornartorsiutaasarsimavoq (assersuutigalugu takuuk Dahl allallu, 2022; Dahl allallu, 2021).

2.3.3.1 Innersuussisarnermi suleqatigiinnikkut ajornartorsiutit kingunerisartagai

Kingusinaartumik amigartumillu innersuussisarneq meeqqat ataasiakkaatut katsorsarneqarnerisa sivikinneruneranik kinguneqakkajuttarpoq. Pisut ilaanni taamaalilluni inuit isumassortaasut aallarnisaataasumik ataatsimeeqatiginerini atorlugit ilaqutariit maannakkut atorsaatisaasut, oqaluttuassartaat aamma attaveqaataat pillugit paasissutissat pissarsiariniarneqartarput, tamatuma kingunerisaanik meeraq pillugu qulaajaanissaq katsorsaanissanut tullernut kinguartinneqartarluni.

Pisut ilaanni meeqqat nassuiaatiginissaanni pappilissallu pisariiallit katorsorniarlugit sulinermi kinguartoornerit peqqutaallutik Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfimmi pineqartumi suliniuteqarnerat aallartingaatsiareersoq meeqqat arlallit aatsaat katsorsarneqarnissamut innersuunneqartarsimapput. Taamaalilluni illoqarfiit ilaanni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pingajussaanik angalanerini innersuunneqarsimasut tamakkerlugit suliarineqartarput. Illoqarfinni arlallinni qaammatit tamaasa innersuussinerit ingerlaartumik takkussuuttarput. Pisullu ilaanni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut meeqqat inuusuttullu pillugit innersuussinerit ima kingusitsigisumik tigusarpaat allaat piffissaq killiligaq peqqutigalugu meeqqap/inuusuttup katsorsarneqarnissaanik neqeroorfigineqarnissaa ajornartarluni.

Meeqqat innersuunneqarnissaannut suliat kinguaattoorutaagaangata ilaatigullu angalasartoqatigiit namminneq katsorsaasuinit suliarineqartariaqaraangata meeqqat katsorsaanerup ingerlanerani kingusissukkat innersuunneqartut sivikinnerusumik katsorsarneqartarput. Taamaattumik meeqqat taakku katsorsaanissamik siunertap ilaannaanik pissarsisarput.

Arlaleriarluni taamatut pisoqartarnikuunera eqqarsaatigalugu, illoqarfiit piffissaritinneqartoq eqqorlugu innersuussinerit piareersimaffigisimanngikkaangatigit aammalu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut naammaginartumik piareersaasoqarsimatinnagu suliniummik aallarniiniarsarisimagaangata Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut suliniuteqarneq sioqqullugu isumaginninnikkut misissuisoqarsimanissanik piumasaqaatip tunuartinnissaa toqqartarpaat. Tamatuma saniatigut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut kingullertigut katsorsaanermik suliniutit aallartisarneqarsimasuni suliat innersuussutigineqartut tiginissaasa utaqqinissaat toqqartarsimavaat, ilaatigut illoqarfimmi katsorsaanikkut suliniuteqarfiusussami sulinerup aallartinninnerani meeqqat inuusuttullu pillugit paasissutissat attuumassutillit utaqqeppaartarlugit. Kommunit meeqqanik inuusuttunillu naammattunik innersuussinngippat taamatut aalajangerneq ataatsimoortumik katsorsaanikkut suliniuteqarnermi kinguaattoornermik kinguneqartarpoq. Taamaattoq taamatut pilersaarusiornikkut ilutigisaanik

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfimmi naammaginantumik piareersimanngitsumi katsorsaanikkut suliniummik aallartitsinnginnissaa qulakkeerneqartarpoq, meeqqallu peqataasut tamakkiisumik katsorsarneqarnermik naammassinninnissaat qulakkeerneqartarluni, tamanna Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfimmi pineqartumi suliniutiminnik inaarsaannginneranni tamanna tassaallni siunertaasoq. Kinguaattoortoqarsinnaagaluartoq taamatut aalajangerneq ilimanarpoq tassaasoq aaqqiissut eqqortoq, pissutigalugu meeqqat inuusuttullu eqqortumik katsorsarneqarnissaannut naammaginantumik paasisutissaateqarnissaq pisariaqartuummat.

2.3.4 Tatiginnilersitsineq piffissatornarsinnaavoq

Ataatsimut isigalugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa najukkani kiinneraartoqarnera soqutiginnittoqarneralu annertuumik misigisarpaat. Pisulli ilaanni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa najukkamilu meeqqat, inuit isumassortasut sulianillu ilisimasallit akornanni pilersaarutaasuminngarnit imminut ilinniarnissamut tatigeqatigiilernissamullu piffissamik sivilisunerusumik pisariaqartitsisoqartarsimavoq. Ingammik sumiiffinni mikinerusuni attaveqarneq tatigeqatigiinnerlu sivilisunerusarsimavoq. Angalanermut nalunaarusiami ataatsimi Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa nassuiaatigisimavaat illoqarfimmi pineqartumi arfinileriaq/arfineq-marloriaq aatsaat angalareeramik innuttaasunit tatigineqalersimallutik. Ima allassimapput;

Tamatuma kingorna innuttaasut, meeqqat aammalu sulianik ilisimasallit uagutsinnut saaffiginninnissamut ammanerulerput aallaallu ilassialerluta. Tamatumani aamma isumaqarpoq sullitatta ilaat angalanerit arfinillit/arfineq-marluk kingorna uagutsinnik oqaloqatiginninnissaq ammaffigileraat, tassa allaniit tusarsimagamikku inuttut inutsialaasugut.

2.4 Tarnikkut katsorsaaneq

Meeqqat pillugit inaarutaasumik nalunaarusiani katsorsaasut suleriaasii aalajangersimasut nassuiaatigineqarput, takuneqarsinnaavorlu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassiami periutsit allassimasut naapertorlugit periutsit atortullu qulaajaaneq katsorsaanerlu ingerlanneqartarsimasut.

Meeqqat amerlanerit misissorneqartut SDQ-atortoq kiisalu Miki imaluunniit ITQ-CA-atortoq atorlugit misilittarneqartarput. Tamatuma saniatigut pisimasut nalaassimasanit kingunerlutitsisut meeqqap misigisimasai pillugit immersugassaq immersorneqartarpoq, aamma meeqqap alliaartorsimanera pisimasullu nalaassimasanit kingunerlutitsisut pillugit meeqqat inuillu isumassortigisai oqaloqatigineqartarput.

Meeqqat pisariaqartitaat naapertorlugit katsorsaanikkut atortorineqartussat toqqarneqartarput, pisullu ilaanni katsorsaanerup ingerlanerani atortut ilai allanngortinneqartarput. Nassuiaatigineqartutuut katsorsaanerup aallartinnerani meeqqat tamarmik nassuiaatigilluarneqarsimaneq ajorput, aamma inaarutaasumik nalunaarusiat naapertorlugit katsorsaanerup ingerlanerani meeqqat pillugit paasissutissat nutaat saqqummertarsimapput, tamanna peqqutigalugu katsorsaanermi tulluarsaanissaq pisariaqartarsimalluni.

Tamatuma saniatigut angalaqatigiittartut suloriusaanni katsorsaanissami sullinniakkat allanngorarnerusut, soorlu assersuutigalugu meeqqat PTSD-mik nappaatilinnut danskit TF-CBT-katsorsaasarneq (Trauma-Focused Cognitive Behavioral Therapy) misiliutitut neqeroorutigisarpaat, angalaqatigiittartut neqeroorutigisartagaat tassaakkajuttarlutik neqeroorutituaasut, taamaattumik meeqqat sullinniakkat avataanniittut aamma neqeroorfigineqartarlutik. Amerlassuseq aallaavigalugu apersuinnermut immersugassani paasissutissat taamaalillutik ersersippaat meeqqat kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasuni PTSD-mik nappaateqalersimaneq ilimagineqartumiit annikinnerusumik naammattoorneqartartoq. (Iversen allallu naapertorlugit, 2023), tamanna peqqutigalugu assigiissaakkamik paasiuminartumik periuseqarnissaq, assersuutigalugu TF-CBT, toqqassallugu tulluannginnerussasoq, danskit meeqqanik kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimanerminnik nalaassimasaminnit kingunerlutitsisunik sullissinerannut atatillugu tamanna iluaqutaasarsimalluni (Iversen allallu takukkit, 2023). Tamatuma saniatigut inaarutaasumik nalunaarutit aammalu angalanermut nalunaarutit ersersippaat meeqqat arlallit ilanngunneqartarsimasut ilaqutariinni qularnartumik inissisimasuusut, pisuni arlalinni katsorsaanerup ingerlanerani angajoqqaarsianut imaluunniit angerlarsimmavimmut inissinneqarnermik kinguneqartartumik.

Aalajangersimasumik Sceno-misilittaat atorlugu pinnguarnikkullu isigisaqarluni katsorsaanikkut periutsit atorlugit sulisoqakkajuttarpoq, siunertaavoq meeqqat misigissutsit erloqinartut kingunerluutaasullu pillugit sammisaqarnissaat, pinnguarnermi inuusat assigiinngitsumik inississorlugit arlaannik iliortittarlugit, assersuutigalugu misigissutsit imaluunniit inuit assigiinngitsut meeqqap inuuneraniittut pinnguarnikkut ilaartinnerisigut. Sceno-misilittaat meeqqanut mikinnernut oqaatsit atorlugit katsorsaariaatsinut soorlu TF-CBT atorlugu tamakkiisumik ingerlatsiviusinnaanngitsunut ineriartortinneqarsimavoq. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut periusaat pinnguarnikkut

katsorsaanermeersuupput, taamaattorli aamma meeqqanut anginerlut aamma atorreqarsinnaapput, tamanna meeqqat inuusuttullu kalaaliusut akornanni oqaatsit atoragit attaveqatigiittarnerup nalinginnaasumik toqqarneqartarneranut attuumassuteqarsinnaavoq, kisiannili aamma oqaatsitigut aporfiit qaangerniarlugit inuusat aamma ikiuutaasinnaanernut tunngasinnaavoq, imaassinnaammat katsorsaasoq sullinneqartorlu oqaaseqatigiinngitsut.

Tamatuma saniatigut meeqqat anginerusut inuusuttullu katsorsaanerup ingerlanerata ilaani tarnip pissusii pillugit ilinniartinneqartarput, nalaassimasamik kingunerlutitsineq pillugu oqaluttuat atorlugit, inuunerup qanoq ingerlasimaneramik oqaluttuat atorlugit aamma eqqisseqqissaarnermi sungiusaatit atorlugit katsorsarneqartarlutik.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassiaq naapertorlugu katsorsaannisamik suliniut pilersaarutigineqartoq tassaavoq nammineq najuulluni oqaloqatiginninnerit arfineq-marluk missaat ingerlannissaat (qulaajaanermi inaarutaasumillu oqaloqatiginninnerit ilanngullugit) oqaloqatigiinnerit akornanni qarasaasiaq aqqutigalugu oqaloqatiginninnissamut periarfissaqartitsilluni. Innersuussinerup nalaani kinguaattoornerit taakkartorneqarsimasut peqqutigalugit piviusumik sulinermi meeqqat amerlanersaat ikinnerusunik katsorsarneqartarsimapput, katsorsaanerup ingerlanerani taamaatitsinerit amerlasarsimapput aamma qarasaasiaq aqqutigalugu katsorsaanikkut oqaloqatiginninnerit siunertaasimasut ikitsoriaannaq ingerlanneqarsimaneritut assersuutissaqarpoq. Qarasaasiaq aqqutigalugu oqaloqatiginninnerit ingerlanneqanngitsoortarsimaneritut ilaatigut peqqutaavoq meeqqat ilaasa qarasaasiakkut katsorsarneqarnissamut mikivallaarsimani. Meeqqat ilaasa qarasaasiaq aqqutigalugu katsorsarneqarnissaq kissaatigisarsimanngilaat, illoqarfiillu ilaanni isumalluutitigut kiisalu qarasaasiaq aqqutigalugu katsorsaannisamut naammaginartumik internetsikkut attaveqaateqartoqarsimanngilaq. Tamatuma saniatigut inaarutaasumik nalunaarusiat ersersippaat katsorsaasartut meeqqanut attaveqarnerminni tatigeqatigiilernissaq piffissartuutigingaatsiartaraat, tatigeqatigiilernermit katsorsaanikkut atorreqassamaartut atorreqarsinnaalertarlutik.

Inaarutaasumik suliamik tunniussineq

Katsorsaanerup naammassineqarnerani angalasartoqatigiit katsorsaasui meeqqat tamaasa ataasiakkaat pillugit inaarutaasumik nalunaarusiortarput, nalunaarusiornermi meeqqap sulit tapersorsorneqarnissaminik pisariaqartitsinersoq nalilersorneqartarluni, aammalu malitseqartitsilluni katsorsaasoqassappat innersuussuteqartarlutik. Inaarutaasumik nalunaarusiat inunnut isumassortaasunut

aamma sullissisunut tunniunneqartarput, najukkami sulianik ingerlatsisut meeraq pillugu nangitsisoqarnissaannut qanoq pilersaarusiornissaat eqqarsaatigalugu tunniussisoqartarluni.

Apersuinerit, angalanermi nalunaarusiat aamma inaarutaasumik nalunaarusiat ersersippaat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut suliniutaasa naammassinerini meeqqat amerlasuut naammassillugit katsorsarneqartarsimanngitsut, aammalu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni katsorsaasut meeqqap maannakkorpiaq inissisimamera aammalu nangillugu katsorsarneqarnissaa pillugu isumakuluuteqarnertik ersersikkajuttaraat.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa sullissisut suleruluttarnerannut annertuumik paasinnissuseqarput, taamaattorli meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit katsorsarneqarsimasut pillugit malitseqartitsinissap pisariallip suliarinissaanut suliarinnittussanik peqannginnerat pillugu isumakuluuteqarnertik taakkartorpaat, meeqqallu katsorsartereernermik kingorna qisuariaataasinnaasut kisimiillutik aqqusaartarlugit.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut nalilerpassuk meeraq ilaqtariinnik sullissivinnit/ilaqtariit illuinit annertunerusumik tapersorsorneqarnissaminik pisariaqartitsisoq tamanna inaarutaasumik nalunaarusiaanni innersuussutigineqartarpoq. Taamaattoq ilaqtariinnik sullissivinni/ilaqtariit illuini sulisut apersorneqarsimasut taakkartorsimavaat inaarutaasumik nalunaarutininik sullissisuniit tigusaqarnikuunatik aammalu meeqqat inuusuttullu katsorsarneqarsimaneri pillugit ilaatigullu annertunerusumik tapersorsorneqarnissaminik pisariaqartitsinerat pillugu ilisimasaqaratik. Ilaqtariinnik sullissivimmi sulisoq ataaseq ilaatigut ima nassuiaavoq:

Innersuussilluni nalunaarusiamik sullissisumut nassiussisoqarnikuunera ilisimavara, kommunilli suliat taakku sumut pisimanera ilisimanngilara. Illutsinni paasiniartarparput ilaqtariinnik sullissivimmut innersuunneqassanersut, taamaallutik uatsinniit sullinneqarniassammata. Tamanna inissittariaqarparput. Maannakkorpiaq suli pisariaqartitsisoqarnera pillugu ilisimasaqanngilanga, aamma qularutigaa kommunip uagut nangitsinissarput ilimagineraa qularutigaa. Kikkut qanoq iliornissaat pillugu iluamik oqaloqatigiittoqarneq ajorpoq.

Paasissutissat taamaallutik ersersippaat inaarutaasumik nalunaarusiat malitseqartinneqartarnerinut annikitsuinnarmik takussutissaqartoq.

Suliami qanorluunniit pisoqaraluarpat meeqqat katsorsarneqarnerminniit nuannersumik misigisimallutik ingerlanissaat qulakkeerniarlugu katsorsaasut inuit

isumassortasut suleqatigalugit uppersaalluni allakkat imaluunniit "allakkat nuannersut" meeqqat pitsaaqutaannik nassuiaataasut aammalu inuit isumassortasut meeqqanut asanninnerannut ersersitsisuusut suliarisarpaat.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanerminnik naammassinninneranni ingammik meeqqat inuusuttullu naammassillugit katsorsarneqarsimangitsut amigartumik malitseqartitsivigineqartarneri kingornani tapersersuinaataqanngitsumik katsorsaanernik aallartitsinissami navianaataasinnaasut apeqqutinik pilersitsipput. Naammaginartumik malitseqartitsinngikkaanni meeqqat inuusuttullu atugaasa ajorseriarnissaat ulorianaataavoq, pissutigalugu katsorsaanerup sunniutai nuannersut nanginneqarneq ajormata.

Nalunaarusiami malitseqartitsinerup amigarnerani meeqqanut sunik kinguneqarnissa aalajangerneqarsinnaanngilaq, aamma taamaakkaluatoq katsorsarneqarnerminniit arlaannik pissarsiaqarsimanersut aalajangerneqarsinnaanngilaq. Taamaattoq malitseqartitsisarerup amigaataanera aammalu katsorsaanissamik siunertaasup ilaatigut sivikinnerusarnera eqqumaffigissallugu pingaaruteqarpoq, allanngortinniaannannginnissaa pingaaruteqarpoq aammali Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaasa aaqqissuunneqartarneranut ilanngunneqarnissaa eqqarsaatigineqartariaqarpoq.

2.5 Eqikkaaneq

Eqikkaanermi kapitali 2-mi ersersinneqarpoq katsorsaasartut nalilersuinerup nalaani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni katsorsaasuusimasut katsorsaanissammut piareersimasimasut. Katsorsaasartut apersorneqartut naliliipput katsorsaanermi aammalu suleqatigiinnikkut attuumassuteqarnermi pitsaanerpaq tassaasoq tarnip pissusiinik ilisimasalittut ilinniarsimasut marluk, assersuutigalugu suleqatigiiaat tarnip pissusiinik ilisimasalik ataaseq aamma tarnip pissusiinik immikkut ilinniarsimasumik inuttaqarnissaaninngarnit. Suleqatigiiaani misileraanerit assigiinngiaartut misilittarneqareernerisa kingorna maannakkut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuusut inuttaliinermut tunngatillugu suleqatigiiaat kalaallisuinnaq oqaasillit aammalu suleqatigiiaat marluk marlunnik danskisut oqaasilinnik inuttallit oqalutsinit katsorsaanissamut piareersimalluartunik ikiorneqartartussanik suleqatigiiaaqarnissaa toqqarsimavaat.

Piffissami nalilersuiviusumi katsorsaanikkut suliniutit arfinillit tamarmik ukiumik ataatsimik sivilissusillit naammassineqarsimapput, katsorsaajartorluni angalanerit katillutik 61-iusimapput aamma katsorsaalluni ingerlatsinerit aallarnisarneqarsimasut 93-iusimapput. Paasissutissat VIVE-p takusinnaasaasa ersersippaat katsorsaanikkut ingerlatsinerniit taakkunannga 55-63 %-ii naammassineqarsimasut.

Ataatsimut isigalugu najukkani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut iluarisimaarneqartarput, aamma najukkani sulianik ingerlatsisut illoqarfimmi suliniarnerup iluatsinnissaa pillugu annertuumik pilliuteqartarput. Taamaattorli paasissutissat ersersippaat ilaatigut suleqatigiinniarneq ajornartorsiutaasarsimasoq, tamanna peqqutaalluni ingammik innersuussineq meeqqallu katsorsaanerup aallartinneqarnerani qanoq innerisa nassuiaatigalugit suliaqarneq kinguaattoorfiusarsimalluni, tamanna piviusumik siunertaasimagaluartuminngarnit naggataani meeqqat inuusuttullu ilaasa sivikinnerusumik katsorsarneqarnerinik kinguneqartarsimalluni. Innersuussinerit meeqqallu nassuiaatiginissaat naammassiniarlugit suliaq tamanna najukkani ilaqutariinnik sullissivinnit imaluunniit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuinit suliarineqartariaqartarsimavoq, tamanna pitsaanerpaajunngitsutut misigineqartarsimalluni.

Tamatuma saniatigut ingammik sumiiffinni mikinerusuni inuit, Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut najukkamilu sulianik ingerlatsisut/inuit isumassortaasut aamma meeqqat akornanni naammattumik ilisarisimalernissaq tatigeqatigiittoqalernissaalu piffissatornarnerusarsimavoq, tamanna katsorsaanertavianut sivikinnerusumik piffissaqarnermik kinguneqarsinnaasarluni.

Inaarutaasumik nalunaarusiat uppernarsarpaat angalaqatigiittartut katsorsaasuisa periutsit atortagaat sullinniakkat pisariaqartitaannut tulluartsut. Taamaattoq kinguaattoornerit, taamaatitsinerit qarasaasiarlu aqqutigalugu oqaloqatiginninnerit ingerlanneqanngitsoortartut peqqutaallutik meerarpaalut katsorsarneqarnikkut oqaloqatiginninnerit amerlassusissaat tamakkerlugit, Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suleriaasissaani nassuiaatigineqarsimasut, katsorsarneqanngitsoortarsimapput.

Naggataatigullu kapitalimi misissueqqissaarnerit ersersippaat katsorsaaneq naammassigaangat meeqqat pillugit malitseqartitsinngitsoornerit akulikitsumik pisartut, illoqarfimmi toqqarneqarsimasumi Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut suliniutiminnik naammassinninnerini tamanna ingammik meeqqanut inuusuttunullu naammassillugit katsorsarneqarsimanngitsunut ajornartorsiutaasinnaalluni. Nalunaarusiaq atorlugu malitseqartitsisannginneq meeqqanut qanoq kinguneqartitsisarsimanera aammalu pissutsit taamaakkaluartut katsorsarneqarnertik pissarsiaqaatigisimaneraat paasineqarsinnaanngilaq. Malitseqartitsinngitsoortoqartarsimavoq siunertaasimagaluartumiillu katsorsarneqarnerit ilai sivikinnerusarsimapput, taamaattorli taamaattoqarnerata allanngortinniarnissaa kisiat pinnagu pingaaruteqarpoq eqqumaffigissallugu tamassuma Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniuteqartarnerannut qanoq aaqqissuunneqarsinnaanersoq.

3 Piginnaasanik ineriartortitsineq aamma imaarsaalluni oqaloqatiginnittarneq

3.1 Piginnaasanik ineriartortitsinermi, siunnersuinermi aammalu imaarsaalluni oqaloqatiginninnermi angalaqatigiittartut suliarisartagaat

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutigisartagaasa ilai tassaapput najukkani sulianik ilisimasallit piginnaasanik qaffassaanerit, siunnersuinerit, siunnersuinerit aamma imaarsaalluni oqaloqatiginninnerit, suliniuteqarnermilu siunertaavoq najukkami sulianik ilisimasallit najukkami inuiaqatigiinni meeqqat inuusuttullu kinguaassiuutitigut atonerlunneqarsimasut pillugit paasiniaasarnissamut, pinaveersaartitsinissamut aammalu suliarinninnissamut piginnaanngorsarnissaat. Suliniuteqarnermi tassunga tunngasut aalajangersimanik sammisaqarluni pikkorissaanerit aqqutigalugit, innuttaasunik ataatsimiititsinerit peqataaffiginerisigut, atuarfiit, ulloq unnuarlu angerlarsimmaviit, MSI imaluunniit politiitataatsimeeqatiginerisigut/saqqummiiffiginerisigut ingerlanneqarsinnaapput, nunaqarfiit tikeraarnerisigut, suliani aalajangersimasuni siunnersuinnikkut, erloqinartut suliarinnissannut paasissutissani ineriartortitsinnikkut imaluunniit sulianik ilisimasalinnik imaarsaalluni oqaloqatiginninnikkut ingerlanneqarsinnaapput.

Piffissap nalilersorneqartup ingerlanerani illoqarfinni arfinilinni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniuteqarfigisimasaanni illoqarfiit tallimat pikkorissaanerit ingerlatsivigineqartarsimapput, sulianik ilisimasalinnut attuumassutilinnut pikkorissaanerit modulit qulit angullugit agguarneqarsinnaasarsimapput. Illoqarfinni kingullermi najukkami sulianik ilisimasallit akornanni piginnaasanik ineriartortitsisoqarnissaa kissaatigineqarsimannngilaq. Paarlaallugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sulianik ilisimasallit innuttaasullu arlallit ataatsimiinnerinut peqataapput kiisalu sulianik ilisimasallit, assersuutigalugu sullissisartut aamma ilaqtariinnik sullissivinni sulisut, imaarsarlugit oqaloqatiginissaannik neqeroorfigalugit.

Illoqarfinni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut piginnaasanik ineriartortitsiffigisimasaanni pikkorissaanerit amerlassusaat illoqarfinniit

illoqarfimmut allanngorarput, soorluttaaq pikkorissaanerit tamaasa peqataasut amerlassusaat allanngorartuusimalluni. Kisianni paasissutissat aallaavigalugit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut najukkani sulianik ilisimasallit, meeqqanik inuusuttunillu kinguaassiuutitigut atonerlunneqarsimasunut attuumassutillit, amerlangaatsiartut siunnersorlugillu piginnaasaannik ineriartortitsivigisarsimavaat.

Peqataajumallutik nalunaarsimasut ikippallaarneri imaluunnit kinguaattoornerit peqqutigalugit pikkorissaanissat ilai taamaatinneqartarsimapput, taamaalillutillu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut sulinissartik pingaartinneqarsimallugu. Imaarsaalluni oqaloqatiginninnermut aamma piginnaasanik ineriartortitsinnermut peqataasarsimasut amerlassusii illoqarfimmiit illoqarfimmut allanngorartarsimapput, peqataasullu ilaatigut tassaasarsimapput ilaqutariinnik sullissivinni/ilaqutariit illuini sulisut, atuarfiit, ulluunerani paaqqinnittarfiit, ulloq unnuarlu angerlarsimmaviit, kommunit, napparsimmavik aamma politiit. Aamma Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut meeqqat atuarfiini angajulliit klassiini meeqqanut anginnermut, atuartut angerlarsimaffiini imaluunniit efterskoleni saqqummiiartortarnikuupput.

Piginnaasanik ineriartortitsinnermi sammineqartartut tassaapput:

- Inulerisutut qasoqqaneq.
- Meeqqani kinguaassiuutitigut ineriartorneq nalinginnaasoq aammalu ineriartorneq isumakulunnartoq. Kinguaassiuutitigut atonerlunneqareernerup kingorna meeqqap ineriartornera. Meeqqat inuusuttullu kanngutsaatsuliorlutik pissusilersortartut.
- Attaveqarneq aamma attaveqarnikkut ajoquteqarneq.
- Nalaassimasanit kingunerlutitsinerit aamma nalaassimasamit kingunerlutitsinerup kingorna qisuariaataasartut.
- Qarasaasiaq aqqutigalugu kinguaassiuutitigut kanngutsaatsuliortarneq.
- Imminut toqunnissamut navianaatip nalilersorneqartarnera.
- Ajornartoortoqartillugu oqaloqatiginninnermut aamma oqaloqatiginneriaatsit.

Ukiup ingerlanerani illoqarfimmi suliniuteqarfiusumi pikkorissaanernut peqataasut, ataatsimeeqataasut inuillu imaarsaalluni oqaloqatiginninnermut peqataasut allanngorarsimapput, soorunalumi illoqarfiup angissusaa aamma apeqqutaasarsimavoq. Piginnaasanik ineriartortitsinnermut, ataatsimiinnernut aamma imaarsaalluni oqaloqatiginninnermut inuit qanoq amerlatigisut peqataasarsimanerat kisitsisaatigeqqissaanngilarput, kisianni VIVE ataatsimut naliliivoq ikinnerpaamik inuit 3-400-jut piffissap nalilersorneqartup nalaani peqataasarsimassasut. Ataatsimut isigalugu VIVE naliliivoq Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut illoqarfinni

tikeraarsimasaminni sulianik ilisimasallit innuttaasullu amerlasuut
attavigisarsimagaat aammalu ikiortarsimagaat.

3.2 Piginnaasanik ineriartortitsinerit aamma imaarsaalluni oqaloqatiginninnerit pillugit misigisat

Inuit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pikkorissaanerinut peqataasimasut VIVE-llu apersorsimasai naapertorlugit pikkorissaanernik annertuumik naammagisimaarinnipput. Inuit apersorneqartut oqaluttuarput pikkorissaanerit peqataaffiginerisigut meeqqat inuusuttullu pillugit sulinissamut nutaanik atortussaqaalerlutillu ilisimasaqalersimallutik. Ilaatigut pikkorissaanermi qanoq iliortarnissamik ilitsersuussilluartoqartarsimavoq aamma Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut aalajangersimasunik assersuuteqarneq, sungiusartitsineq kiisalu pisimasut aalajangersimasut pillugit oqaloqatiginninneq siunersiuinerlu qitiutillugit pikkorissaasarsimallutik. Aammattaaq inuit apersorneqartut oqaatigaat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pikkorissartut piginnaasatigut atortutigullu amigaataat tulluussarfiginissaat pikkoriffigisimagaat. Arlallit ingammik inulerisutut qasoqqaneq, meeqqanik oqaloqatiginninneq, meeqqat nalaassimasaminnit kingunerlutitsinerminni qisuariaatigisartagaat pillugit sammisat sulinerminnut immikkut pingaaruteqarsimanerat taakkartorsimavaat.

Nalilersuinerit pikkorissaanernut peqataasimasut pikkorissareernermik kingorna immersortarsimasaasa ersersippaat annertuumik naammagisimaarinnittoqartarsimasoq. Nalilersuinermi arlallit aalajangersimasunik assersuuteqartoqartarsimanera, sammisat imarisaasa ersarissuunerat paasiuminartuunerallu annertuumik naammagisimaartarsimavaat, aamma katsorsaasartut ajornartorsiutit paasiuminaatsut paasiuminartumik nassuiaatiginissaannut pikkorissimanerat taakkartorsimavaat. Pikkorissaanerni kalaallisut oqaatsit atorlugit ingerlanneqartuni peqataasut ilaasa pikkorissaanerit kalaallisut ingerlanneqarsimanerat annertuumik naammagisimaarsimavaat. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuni katsorsaasartut kalaallisut oqaasillit aamma taakkartorsimavaat pikkorissaanernut kalaallisut ingerlanneqartunut peqataasut oqaatsitigut aporfeqanngimmat eqeersimaartumik tunuarteratik peqataalluartarsimasut.

Pikkorissaanernut peqataasut ilaasa taakkartorsimavaat sulinermiit assersuutini aalajangersimasunik suli amerlanernik assersuuteqartoqartarnissaa kissaatigalugu, aammalu sammineqartut ilai itisilernerullugit sammineqarsinnaasut. Peqataasut

ilaasa sammisat attuumassutillit tamaasa samminissaat angumeriniarlugu ullut pikkorissarfiit takinerunissaannik pisariaqartitsillutik. Apersorneqartup ataatsip taakkartorpaa sulisut ilinniarsimanngitsut atortut sulinerminnut atulersinnissaat unammillernartissinnaagaat. Tamanna ilaatigut ilinniarsimanngitsut atuagarsornikkut teoriit pillugit ilinniarnikuunnginnerannik peqquteqartarsimavoq, taamaalillutik atortut sunniulluartumik atornissaannut piginnaasat pisariallit pigisarsimanagit.

Tamatuma ersersippaa sumiiffinni arlalinni pikkorissaanerit aqqutigalugit najukkani ilisimasat tunngavissinneqartarsimasut, taamaalillunilu meeqqat inuusuttullu kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasut sullinnissaanni piginnaasatigut ataatsimoortumik qaffassaasoqartarsimasoq. Tassami apersorneqartut oqaatigisarpaat ataatsimut isigalugu ulluinnarni sulinerminni periutsit atortullu pikkorissaanermi ilikkarsimasatik atortarsinnaasimallugit.

Illoqarfimmi ataatsimi pikkorissaanermik annertuumik tapersersuisimasumi sulianik ilisimasallip ataatsip taakkartorsimavaa illoqarfippassuit suli atortut ilikkarsimasatik atortaraat aammalu suliaqarfiit akimorlugit ataatsimut paaseqatigiinnerulerneq pilersimasoq.

3.3 Eqikkaaneq

Angalanermi nalunaarusiat, apersuinerit aamma piginnaasanik ineriartortitsinermut peqataasut Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunik naliliinerisa ersersippaat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut sulianik ilisimasallit innuttaasullu amerlasuut meeqqanik inuusuttunillu kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasunik imaluunniit kinguaassiuutitigut aarlerinartumik pissusilersortartunik attuumassutillit siunnersortarsimagaat, pikkorissartarsimagaat aammalu imaarsarlugit oqaloqatigisarsimagaat. VIVE-p naliliinera naapertorlugu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut najukkani ataatsimoortumik piginnaasatigut qaffassaasarsimapput, taamaalillutik inuit amerlanerit kinguaassiuutitigut atornerluisoqartarnerani ersiutininik ilisarinnissinnaangorsimallutik sulilu inuit amerlanerit isumakuluutigisatik pillugit eqqortumik iliuuseqarsinnaalersimallutik.

4 Meeqqat ineriartornerallu

Kapitalimi uani meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit katsorsarneqarsimasut, meeqqat katsorsarneqarnerat katsorsarneqarnerisalu sunniutaat nassuiaatigineqarpoq. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut meeqqat ataasiakkaarlugit katsorsalinnginnerini katsorsaanerullu naammassineqarnerani meeqqat atugaat aamma ersiutaat pillugit nalunaarsorneqarsimasut kiisalu inaarutaasumik nalunaarusiat inuttaasa kinaasussaata isertorneqartut, katsorsaanerup aallartinneraniit naammassinissaata tungaanut meeqqat ineriartorsimanerini nassuiaatitallit – soorluttaaq angalaqatigiittartunit suliarineqarsimasut kapitalimi tunngavigineqarput.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut najoqqutassiami katsorsaanissamik neqeroortarnissami meeqqanut peqataatinneqartussanut peqataatinneqartussaanngitsunullu aalajangiisarnissamut tunngaviit nassuiaatigineqarsimapput, tamatumani isumaqarpoq inummut atornerluisuusumut tunngatillugu meeqqat isumannaatsumik inissisimanngitsut imaluunniit meeqqat sakkortuunik tarnimikkut nappaatillit imaluunniit sakkortuumik atornerluisuusut peqataatinneqartassanngitsut. Aallaavittut meeqqat kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimanngitsut kisiannili nakuusertoqartarneranik imaluunniit sumiginnaasoqartarneranik peqquteqartumik immaqa nalaassimasanit kingunerlutitsisut aamma peqataatinneqartassanngillat. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut angalanermit nalunaarusiaat aammalu takussutissaataat naapertorlugit meeqqat ilaat tamakkuninnga peqquteqartumik peqataatinneqartarsinnaasimanngillat. Taamaattorli ilutigisaanik angalanermit nalunaarusiat aamma inaarutaasumik nalunaarusiat ersersippaat pisuni arlalinni aalajangiinissamut tunngaviit avaqqunneqartariaqartarsimasut. Tamanna ilaatigut katsorsaanerup aallartinnginnerani meeqqap tarnikkut qanoq inissisimasimanerata ilisimalluarneqarsimannginneranik peqquteqartarsimavoq imaluunniit katsorsaanerup ingerlanerani paasinarsisarsimammat inuk atornerluisartuusutut pasitsaanneqartoq suli meeqqap angerlarsimaffianut isertartoq.

Illoqarfinni ataasiakkaani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut amerlassusaannut naleqqiullugu innersuussinerit ikippallaartarsimapput, taamaattumillu peqataatitsinissami aalajangiinissamut tunngaviit sakkukillisarneqartarsimapput, meeqqallu allanik nalaataqartarsimaneq pillugu kingunerlutitsisut – assersuutigalugu nakuusertoqartarneranik nalaataqartarsimasut, aamma ilanngullugit katsorsarneqartarsimapput.

Immikkoortup tulliani meeqqat inuusuttullu katsorsarneqarnissamik neqeroorfigineqarnissamut innersuunneqarsimasut nassuiaatigineqarput, aallarniutaasumillu ataatsimiinnermi naliliisoqarsimavoq katsorsarneqarnissamik neqeroorfigineqarlutik ilaatinneqassasut.

4.1 Meeqqat inuusuttullu peqataasut

Meeqqani inuusuttullu qulaajaavigineqarsimasut imaluunniit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuniit katsorsarneqarsimasut 85 %-it nivarsiaraapput. Katsorsarneqarnerisa aallartinnerani meeqqat ukiui sisamanik ukiulinniit 18-inut ukiulinnut nikerarput. Meeqqani katsorsarneqarsimasuni 73 %-it 13-iniit 18-inut ukioqarput, meeqqani 27 %-it sisamanik ukiulinniit aqqaneq-marlunnik ukioqarput.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut inaarutaasumik nalunaarusiaanni meeqqat inuusuttullu ataasiakkaat angerlarsimaffimminniit nukissaqarfiulluartuni pitsaasumik tapersersorneqartartut isumassorneqartartullu assersuutigineqarput. Taamaattorli meeqqat inuusuttullu amerlanerit ilaqutariinni isumassuinikkut nukissakillioortuneersuusimapput, tarnip pissusiinik ilisimasallit inaarutaasumik nalunaarusiaat naapertorlugu ilisimasatsituut peqataasut affai sinnerlugit angerlarsimaffiup avataanut, tassa angajoqqaarsianut imaluunniit ulloq unnuarlu angerlarsimmavimmut, inissinneqarput imaluunniit inissinneqartarnikuullutik. Meeqqani taakkunani ataasiakkaat katsorsarneqarnerup nalaani inersimasunik ikiortigisinnaasaminnik tapersersorteqarsimapput. Taamaattorli inaarutaasumik nalunaarusiarpassuit naapertorlugit meeqqat inuusuttullu amerlasuut katsorsarneqarnermik nalerpiaani toqqissisimasumiinnissamik isumassorneqarnissamillu pisariaqartitsinerat naapertorneqartarsimanngilaq, taamaatumillu taakku katsorsarneqarnermi nukkiornartumi misigissutsitigut tamakkiisumik tunniusimasarsinnaasimanngillat. Assersuut tullituttooq tassaavoq meeqqat arlallit pillugit inaarutaasumik nalunaarusiornerit katiterlugit allattorneqarneri, tamannalu meeqqat arlallit qanoq inissisimanerannik ersersitsisuuvoq:

Meeraq nammineq angajoqqaarsiat assigiinngitsut najugaqarfigisimavai, aamma meeqqap qatanngutai angerlarsimaffiup avataanut inissinneqartarnikuupput. Tamatuma saniatigut ilaqutariit nuttartarsimaqaat. Angajoqqaavi avissimapput, angajoqqaavisalu aporaannissaq merseralugu namminnerlu aporaattarnertik peqqutigalugu meeqqap oqaluunnissaa ajornakusoortittarlugu. Angalasartoqatigiit nalilerpaat anaanaasup ataataasullu annertuumik aporaattarnerat peqqutaalluni katsorsaanissamut atukkat ajornakusuussasut, pissutigalugu maannakkorpiaq meeraq isumannaatsunik avatangiiseqanngimmat.

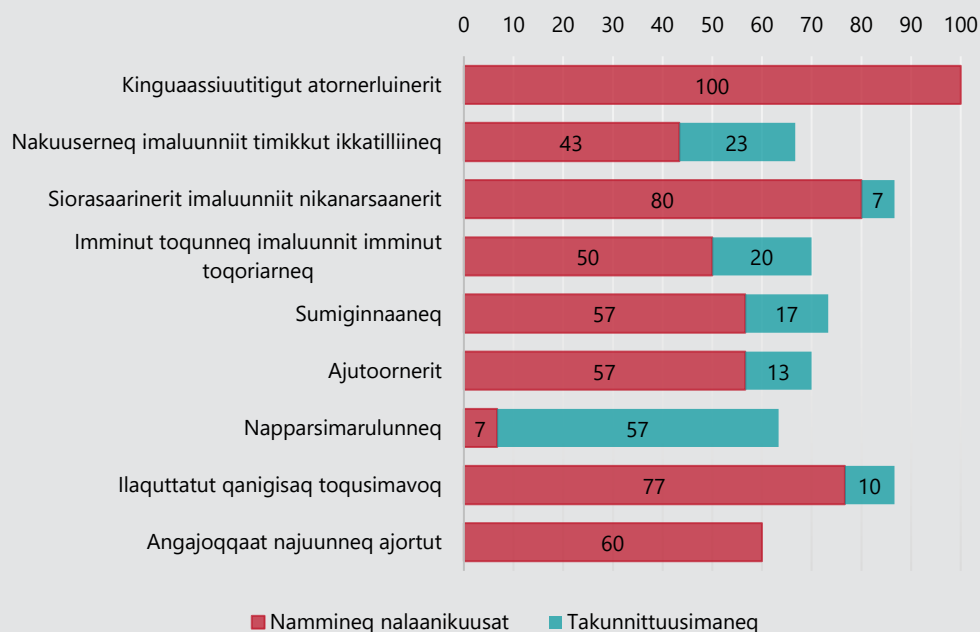
4.1.1 Alliarternermi nalaassimasat kingunerluutaasut

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa pisimasut pillugit immersugassamik taaneqartartoq immersortarpaat, immersuinerme meeqqat inuusuttullu peqataasut imaluunniit taakku isumassortaat aperineqartarput meeqqat namminneerlutik kingunerluutaasinnaasunik nalaataqartarsimanersut – imaluunniit pisimasunut taakkununga takunnittuusarsimanersut. Apeqqutitut taakkununga akissutit Takussutissiaq 4.1-imi ataatsimoorput.

Takussutissiap ersersippaa meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit katsorsarneqalersimasut kinguaassiuutitigut atonerlunneqarnermik misigisaqartarsimasut tamatumalu saniatigut meerarpaaluit allanik kingunerlutitsisunik nalaataqartarsimasut, soorlu nakuusertoqarnera imaluunniit timikkut atonerluisoqarnera (43 %-it), siorasaarinerit imaluunniit kanngunarsagaanerit (80 %-it), imminut toquttoqarnera imaluunniit imminut toqoriartoqarnera (50 %-it) imaluunniit sumiginnagaaneq (57 %-it). Nalaatat kingunerlutitsisut assigiinngitsut katiternerini paasivarput meeqqani 3 %-it taamaallaat kinguaassiuutitigut atonerlunneqarnerup saniatigut allanik kingunerluutaasunik nalaataqartarsimanngitsut, akertianik meeqqani 65 %-it kinguaassiuutitigut atonerlunneqarnerup saniatigut ikinnerpaamik sisamanik kingunerluutaasunik nalaataqartarsimanerat pillugu paasissutissaateqarpugut.

Takussutissiaq 4.1 Alliarternermi nalaassimasat kingunerluutaasut

Meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut pegataasimasut. 2021-2023. Procentinngorlugit.

Anm.: N: 30.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat.

Inaarutaasumik nalunaarusiat uppersarparaat meeqqat amerlanersaat nalaatanik kingunerluutaasunik artorsateqartuusut. Ilutigisaanik nalunaarusiat ersersippaat kinguaassiuutitigut atorneerluinerit assigiinngitsuusut, soorlu aamma kinguaassiuutitigut atorneerluinerit qanoq ittuunerinut tunngatillugu, kinguaassiuutitigut atorneerluineq uppersarneqarsimaneranut tunngatillugu aammalu pinerluttuliortoq pillagaasimaneranut tunngatillugu. Taamaallutik meeqqat ilaat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut innersuunneqarsimapput, pissutigalugu ungasissumik ilaqutaasumit atisamik qaavatigut attuualarneqarneq nalaassimagamikku. Meeqqat allat isumassortiminnit qanigisaminnit arlaleriarlutik kinguaassiuutitigut atorneerlunneqartarsimapput. Meeqqat ilai namminneq meeqqanut allanut kinguaassiuutitigut atorneerluisimasutut pasitsaanneqarnikuupput, meeqqallu allat ukiuminnut naleqqutinngitsumik kinguaassiuutitigut pissusilersortarnertik peqqutigalugu innersuunneqarsimallutik.

4.1.2 Pissusilersortarnikkut misigissutsitigullu ajornartorsiutaasartut

Meeqqat inuunerini nalaanneqarsimasut kingunerluutaasut amerlasuut tunuliaqutaralugit tupinnanngilaq meeqqat innersuunneqartartut amerlanersaat pissusilersortarnikkut misigissutsitigullu assigiinngisitaartunik ajornartorsiuteqartarnerat. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaasuisa SDQ-atortoq (Strengths and Difficulties Questionnaire) uppersaavigineqarsimasooq atorlugu meeqqat misigissutsitigut pissusilersortarnikkullu ajornartorsiutaannik uuttortaagaangata aammalu katsorsaasut katsorsaanerup ingerlanerani pitsaassuseq aallaavigalugu meeqqat pissusilersuutaat pillugit nassuiaasierneranni ajornartorsiutaasut tamakku ersertarsimapput.

SDQ-atortoq 25-inik apeqquitaqarpoq, meeqqat inuusuttullu pissusilersortarnikkut misigissutsitigullu immikkoortuni tallimaasuni ajornartorsiutaasunik apeqqutit ersersitsisarput:

- Misigissutsitigut ajornartorsiutit
- Pissusilersortarnikkut ajornartorsiutit
- Aallaamasarneq aamma ukkassinissamik ajornartorsiuteqartarneq
- Peqatinut tunngatillugu ajornartorsiuteqarneq
- Inooqataanermi nukittuffiit.

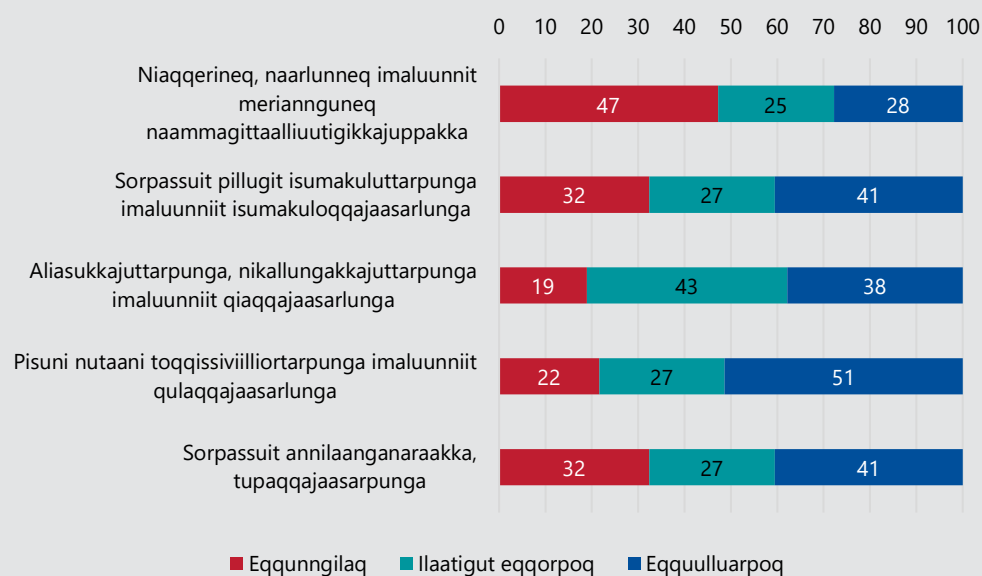
Ajornartorsiorfiusut sisamat siulliit pillugit apeqqutit SDQ pillugu uuttuummi ataatsimoorput. Tamatuma saniatigut immikkoortut tallimaasut ataasiakkaarlugit ataanni uuttuutunik allanik naatsorsuisoqarsinnaavoq. SDQ-apeqqutitut immersugassaq danskisut aamma kalaallisut allassimasooq nassaassaavoq (takuuk sdqinfo.org/py/sdqinfo/b0.py SDQ-apeqqutit danskiut kalaallisullu allattorsimaffiat ataatsimoortoq). Angalasartoqatigiit katsorsaasuisa meeqqat pillugit qulaajaanermut atatillugu apeqqutit taakku meeqqat angajoqqaavinut inunnulu isumassortaannut apeqqutigisarsimavaat, aamma inuusuttut namminneq apeqqutitut akissuteqarnissaannik qinnuigisarsimavaat. Misissueqqissaarnermi meeqqanut pingasuniit aqqaneq-marlunnut ukiulinnut angajoqqaat akissutaat atorsimavavut aammalu meeqqat inuusuttullu 13-iniit 17-inut ukiullit akissutaat atorsimallutigit.

-mi katsorsaanerup aallartinnerani misigissutsit pillugit ajornartorsiutaasut uuttuummi apeqqutitut akissutit qanoq agguataarneqarsimanerat ersersinneqarpoq. Tamatumani meeqqat inuusuttullu toqqissiviillorneq nalorninerlu nalaakkajuttarsimavaat, akerlianik ikitsut timikkut ersiutit, soorlu niaqunnguneq naarlunnerlu, nalaattarsimallugit. Tamatuma saniatigut takusinnaavarput

amerlangaatsiartut akissutaanni isumakuluttarsimasut, nikallungasarsimasut aammalu aarlerisarsimasut.

Takussutissiaq 4.2 Misigissutsitigut ajornartorsiutit

Meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut peqataasimasut. 2021-2023. SDQ-atortoq atorlugu nalilersuineq. Procentinngorlugit.

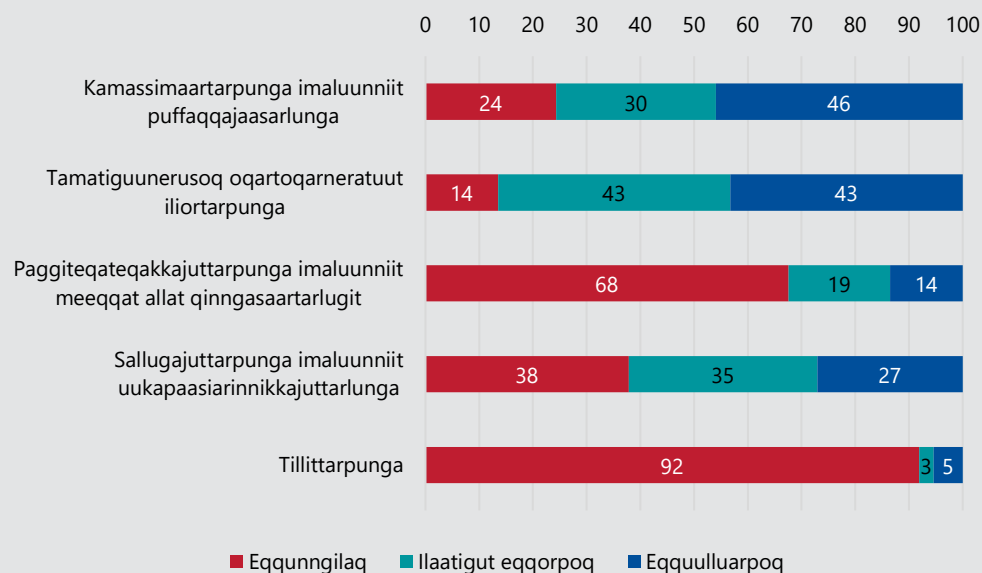
Anm.: N: 36.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat.

Nangillugu TakussutissiaqTakussutissiaq 4.3-mi pissusilersortarnikkut ajornartorsiutit pillugit akissutit takusinnaavavut. Tassani takusinnaavarput meerarpaaluit kamassimaartartut puffassimaartartullu, aamma meerarpaaluit sallusarlutillu uukapaatitsisarsimapput. Akerlianik meeqqat ikitsut tillittarsimapput.

Takussutissiaq 4.3 Pissusilersortarnikkut ajornartorsiutit

Meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut peqataasimasut. 2021-2023. SDQ-atortoq atorlugu nalilersuineq. Procentinngorlugit.

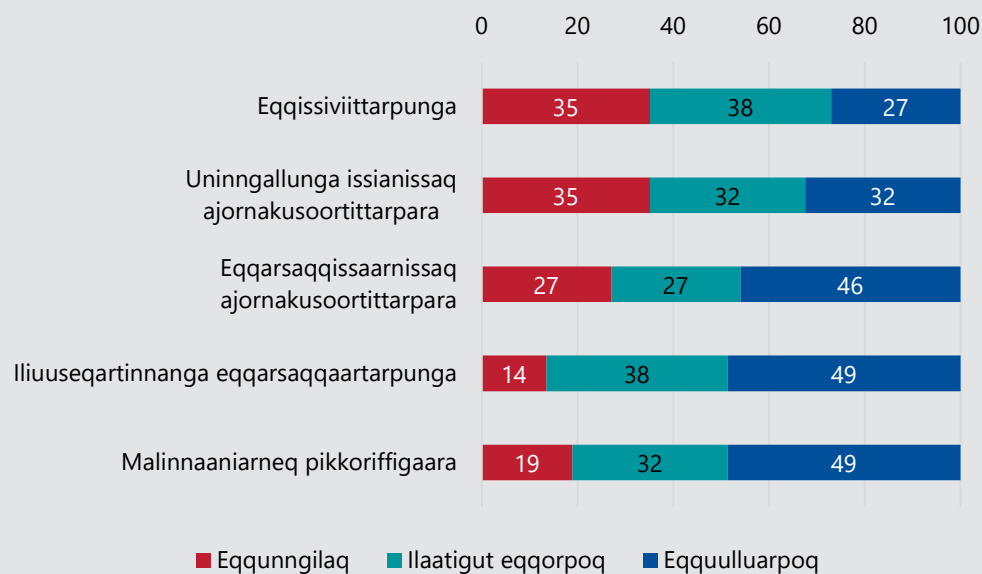
Anm.: N: 36.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuts qulaajaanermi immersortagaat

Takussutissiaq 4.4-rami aallaamasarneq aammalu ukkassinissamik ajornartorsiuteqartarneq pillugu akissutit takuneqarsinnaapput. Tamatumani maluginiarparput meeqqat amerlangaatsiartut eqqarsaqqissaarnissaq ajornakusoortittaraat aammalu meeqqat amerlangaatsiartut assatik isikkatillu uninngatillugit uninngallutik issianissartik ajornakusoortittaraat. Akerlianik meeqqat amerlanersaat iliuuseqannginnerminni eqqarsaqqittarput, meeqqallu amerlanerit suliaralugit ingerlatatik naammassisinnaasarpaat.

Takussutissiaq 4.4 Aallaamasarneq aamma ukkassinissamik ajornartorsiuteqartarneq

Meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut peqataasimasut. 2021-2023. SDQ-atortoq atorlugu nalilersuineq. Procentinngorlugit.

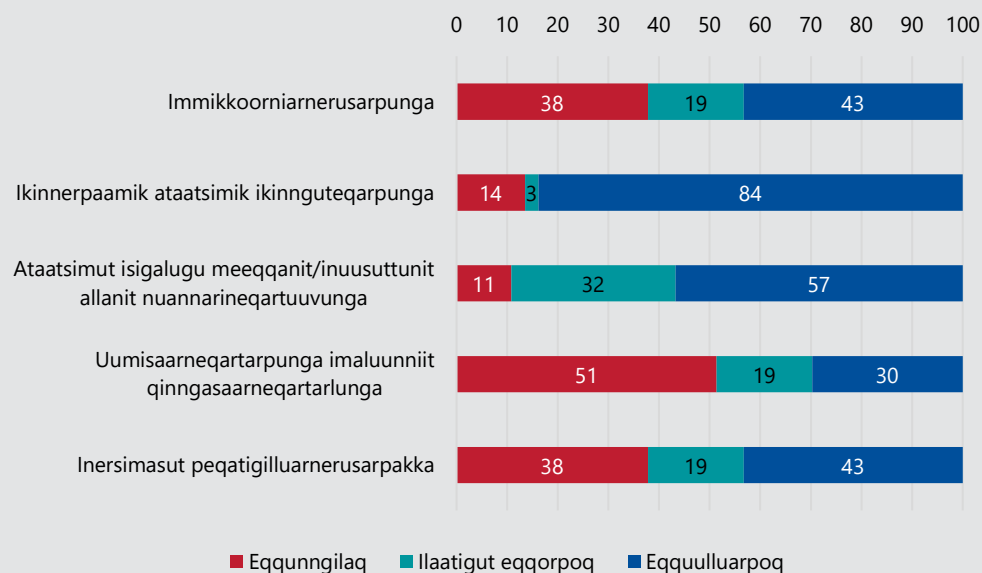
Anm.: N: 36.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat

Peqatit pillugit ajornartorsiuteqartarnermut tunngatillugu, tamanna Takussitissiaq 4.5-imi takuneqarsinnaasoq, meeqqat amerlanersaat ikinnerpaamik ataatsimik ikinngutigilluakkaminnik peqarput, meeqqallu amerlanerit ataatsimut isigalugu meeraqatiminnit nuannarineqartuupput. Taamaattoq meeqqat pingajorarterutaasa missaat meeqqanit allanit qinngasaarneqartarput, meeqqallu quliuppata sisamat missaanniittut immikkoorniarnerusarput imaluunniit meeqqat inuusuttullu peqatiginissaaninngarnit inersimasut peqatigilluarnerusarlugit.

Takussutissiaq 4.5 Peqatit pillugit ajornartorsiutit

Meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut peqataasimasut. 2021-2023. SDQ-atortoq atorlugu nalilersuineq. Procentinngorlugit.

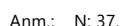

Anm.: N: 37.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat

Ataani uuttorneqartartoq kingulleq SDQ-apeqqutineersoq tassaavoq meeqqat inuusuttullu inooqataanikkut nukittuffiitut tunngasoq. Apeqqutitut taakkununga akissutit Takussutissiaq 4.6-imi takuneqarsinnaasuni ersersinneqarpoq meeqqat inuusuttullu amerlanersaat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunut innersuunneqarsimasut ersarissunik inooqataanikkut nukittuffeqartut, soorlu assersuutigalugu inersimasunut meeqqanullu mikinernut ikiuukkumatuujupput isumassuisarlutillu.

Meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut peqataasimasut. 2021-2023. SDQ-atortoq atorluq nallilersuineq. Procentinnqorlugit.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik anqalasartut qulaajaanermi immersortagaat

Takussutissiaq 4.7-imi meeqqanik katsorsaajartorluni angalasartut suliniutaanni meeqqat pissusilersortarnikkut atukkatigullu ajornartorsiuteqartartut, SDQ-atortoq² atorlugu uuttorneqarsimasut, ataatsimut isigalugu ajornartorsiutaasartut qaffasissumik inissisimapput aamma SDQ-atortup immikkoortuini ataaniittuni ajornartorsiuteqartartut takuneqarsinnaapput.

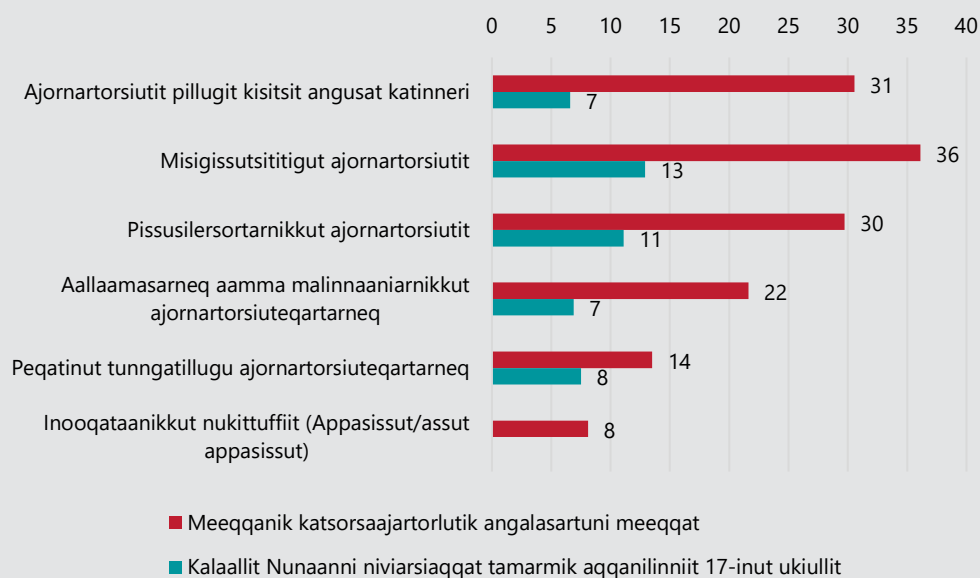
Kalaallit kisitsisaataat tunngaviusut naapertorlugit katsorsaanerup aallartinnerani meeqqani 31 %-it pissusilersortarnikkut atukkatigullu ajornartorsiuteqarnerat qaffasissimavoq imaluunniit qaffasingaatsiarsimalluni, tassa SDQ-atortumi uuttuisarnerup ataatsimoortinnerani, tamanna ataatsimut isigalugu eqimattakkuutaani Kalaallit Nunaanni niviarsiaqqat aqqanilinniit 17-inut ukiulinnut naleqqiullugu qaffasinnerusimavoq, eqimattakkuutaami tassani 10 %-it SDQ-atortumi uuttuisarnek malillugu kisitsisinik qaffasissunik imaluunniit qaffasingaatsiartunik angusaqartarsimallutik. Taamaattoq ilutigisaanik meeqqani

² Niviarsiaqqat pingasuniit ukiulinniit 14-inut ukiulinnut naleqqiullutik niviarsiaqqanut aqqanilinniit ukiulinniit 17-inik ukiulinnut kalaallit kisitsisaataat tunngaviusut aallaviugalugit SDQ-uuttuuut agguataarsimavoq, pissutigalugu meeqqat amerlanersaat Meeqqanik katsorsaaajortorlutik angalasartunit katsorsarneqarsimasut niviarsiaqqammata.

danskusuni kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasuni misissuineriit atukkatigut pissusilersortarnikkullu ajornartorsiuteqartarneq naleqqiutissagaanni angusaat appasinnerungaatsiartarsimapput, taakkunani 66 %-it SDQ-atortumi uuttuisarneq malillugu kisitsisinik qaffasissunik imaluunniit qaffasingaatsiartunik angusaqartarsimallutik (Iversen allallu, 2023). Assigiinngissutaasoq kalaallit danskillu kisitsisaataasa tunngaviusut assigiinginnerannik peqquteqarsinnaavoq, taamaattorli imaassinnaavoq meeqqat danskusut assinganik kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasut kalaallit meerartaannit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut peqataasimasut danskit meerartaaninngarnit pissusilersortarnikkut atukkatigullu ajornartorsiuteqarnermut ikinnerusunik ersiuteqartartut.

Takussutissiaq 4.7 Pissusilersortarnikkut atukkatigullu nalilersuinerit eqikkarneri

2021-2023-imi aallartisarnermi meeqqat inuusuttullu SDQ-angusani ataatsimut kisitsisinik qaffasissunik/qaffasissorujussuarnik angusallit kiisalu SDQ-uuttuutaani alliit niviarsiaqqanut kalaaliusunut aqqanilinniit 17-inut ukiulinnut assersuunneri. Procentinngorlugit.

Anm.: N: 36.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuts qulaajaanermi immersortagaat

Meeqqat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut innersuunneqarsimasut akornanni atukkatigut ajornartorsiutit, ingammik misigissutsitigut ajornartorsiuteqarnerit (soorlu assersuutigalugu toqqissiviillioarnikkut aamma nalorninikkut) ersertarput, meeqqani Meeqqanik

katsorsaajartorlutik angalasartuniittut 36 %-it niviarsiaqqanut aqqanilinnik ukiulinniit 17-inik ukiulinnut naleqqiullugit kisitsisinik qaffasissunik imalunniit qaffasingaatsiartunik angusaqartarlutik. Tamatuma saniatigut meeqqani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuniittut 30%-it tikillugit niviarsiaqqanut allanut aqqanilinnik ukiulinniit 17-inik ukiulinnut naleqqiullugit pissusilersortarnikkut (assersuutigalugu kamassimaartarnermut aamma puffassimaartarnermut tunngatillugu) annertuumik ajornartorsiuteqarnerat takusinnaavarput. Akerlianik meeqqani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuniittuni peqatinut naleqqiullugu meeqqat ikinnerit aallaamasartut imaluunniit peqatinut naleqqiullugu ajornartorsiuteqartatut ikinnerusut takusinnaavarput. Inooqataanikkut nukittuffinnut tunngatillugu meeqqat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartuniittut niviarsiaqqat allat kalaaliusut assigalugit ingerlalluarpasipput.

Angalaqatigiittartut meeqqat pillugit inaarutaasumik nalunaarusiaanni suliap aallartinnerani meeqqat misigissutsikkut pissusilersortarnikkullu qanoq inneri annikitsortai ilanngullugit nassuiaatigikkajunneqartarsimapput. Uani takusinnaavarput pisuni arlalinni qanoq toqqissiviilliornerup aamma kamassimaaqqajaasarnep ataatsikkut ersertarsimani takusinnaavarput. Allatat tullinnguuttut meeqqat arlallit pillugit inaarutaasumik nalunaarusiat ataatsimoortinneriniit nassuiaataapput, tamatumani toqqissiviilliornerup kamassimaaqqajaasarnellu ataatsikkut qanoq ersersinnaasarnep takutinneqarluni:

*Meeraq assut peqqusiileqivoq inimiinnissanilu erloqinartippasillugu.
Meeqqap kiinaata pissusaani nuannaarneq takussaannqilaq aamma
qulaajaalluni oqaloqatiginninnermi oqaatsit ikitsuinnaat atorpeqarput.
Meeqqap misigisimasaminik oqaasinnguisinnaanngilaq aamma
katsorsaanikkut paasissutissaq aqqutigalugit oqaluttuarineqarpata
misigisimasai tassaarpasipput nalaassimasatigut kingunerluutinik
oqaluttuat paatsiveqanngitsut, sakkortuumik kamassimaaarnertallit,
qimataasimanermik misiginertallit, ilisimanngisat pillugit annilanganeq
aamma ikiorfeqanngitsutut misigisimaneq.*

Meeqqat allat takoqqaarnerini inooqataanikkut tarnimikkullu ingerlalluarpasittuusarsimapput, taamaattorli pisut ilaanni meeqqap nalaattakkani kingunerlutitsisut isertorullugit imminut illersornissamik aniguniarnermillu sakkortuumik ineriartorsimaneranik peqquteqartarpoq. Imminut illersorniarluni pissusilersortarnerit taakku piffissami sivikitsumik iluaqutaasinnaapput, kisianni ilutigisaanik meeqqap misigissutsimi maluginissaannut ajoqutaasinnaapput. Issuaaneq tulliuuttoq aammaloorluni meeqqat arlallit pillugit inaarutaasumik nalunaarusianit ataatsimoortinneriniit nassuiaataavoq, nassuiaammilu meeqqat misigissutsiminnik malugininnissamut ajornartorsiuteqartut qanoq saqqummertarsinnaanerannik ersersitsivoq:

Meeraq spillerusunneruvoq sammisassallu nuannersunut tunngasut ukkakkusunnerullugit. Erloqinarsinnaasut meeqqamut eqqartussallugit ajornakusoornerusimavoq. Meeraq suleqatiginnikkusuppoq, assut inussiarnepoq ilaatigullu ingasaallugu tulluarsartarluni. Meeraq qanigisaminut assut tunniusimavoq aamma unammillernarnerusut pillugit oqaasinnguissani ajornakusoortissinnaallugu. Meeqqap avammut kiinaq nuannaartoq ersersittarpaa, kisianni misigissutsit nuanniinnerusut pillugit, soorlu kamassimaarneq aammalu aliasunneq, unammillernartitaqarsinnaalluni – taamaalillunilu aamma pisunut nuanniitsunut tunngatillugu unammillernartitaqarsinnaalluni. Meeraq qanilliuminaappoq aamma annertuumik tatiginnileqqaarluni meeraq aatsaat ammartarpoq.

4.1.3 PTSD-mik nappaateqarnermut ersiutit

Meeqqat ilai kinguaassiuutitugut atornerlunneqarsimasut PTSD-qalertarput. ITQ-CA-misilittaat (13-inik ukiulinniit 17-inik ukiulinnut) aamma Miki-misilittaat (arfinilinnik ukiulinniit aqqaneq-marlunnik ukiulinnut) atorlugit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut PTSD-qarnerup qanoq ittuunera sakkortussusaalu uuttortartarpaat, misilittaatit marluusut kalaallisut nutserneqarnikuupput, kisianni piffissap tamassuma nalaani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit atorneqarnerini meeqqanut kalaaliusunut tunngatillugu sulii uppersarneqarsimanngillat. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut aallarniutaasumik ataatsimeeqatiginerini inuusuttunit 22-init 13-inik ukiulinniit 17-inut ukiulinnut immersorneqartarsimapput, akerlianik Miki-misilittaat meeqqanit pingasunit arfinilinnik ukiulinniit aqqaneq-marlunnik ukiulinnut immersorneqartarsimalluni.

Miki-misilittaammi akissutit ikitsuunerat peqcutigalugu meeqqani mikinerusuni PTSD-mik nappaateqarnermut ersiutit pillugit annikitsortai saqqummiutinngilavut – tamatumani peqataasut kinaassusaasa isertorneqarnissaat qulakkeerumallutigu. Takussutissiaq 4.8-mi aamma takussutissiaq 4.9-mi taamaalilluni meeqqat 22-it 13-inik ukiulinniit 17-inut ukiulinnut misissuinerup nalaani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit innersuunneqarsimasuni PTSD pillugu qaffasissutsit kisimik ersersinneqarput.

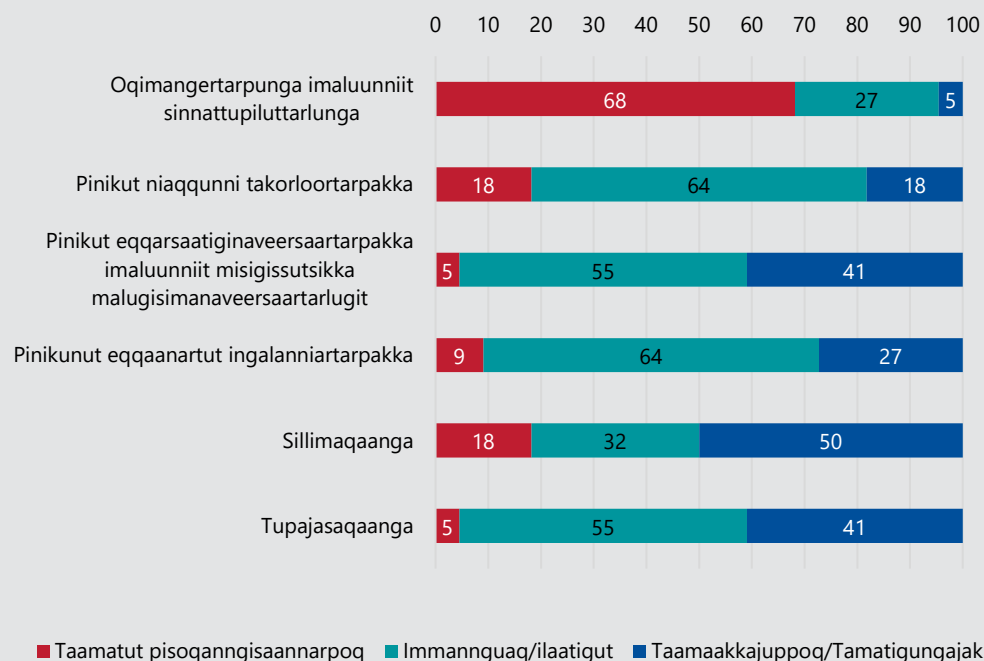
ITQ-CA-misilittaammi ataatsimut isigalugu PTSD pillugu ersiutit arlallit aamma imminut tunngatillugu aqqissuussisinnaanermut killilersuutaasut uuttorneqartarput, taakku katinneerisigut nalilerneqartarpoq inuk misilittarneqartoq assigiinngitsutugut PTSD-mik nappaateqarneranut tunngavissaqarnerisigut. Tamatuma saniatigut misissuinermi atortumut apeqcutit inuup katsorsarneqartup ulluinnarmini pisuni assigiinngitsuni ersiutinit ilumut killilersorneqartarnerisigut pillugu apeqcutinik imaqarpoq. PTSD-mik nappaateqartutut naliliivigineqassagaanni inuussuttooq

misigisimasami eqqarsaatimigut misigeqittarnerinut, ingalassimaarinninniartutut pissusilersortarnermut aamma sillimmartaartarnermut ersiuteqassaaq – *aamma* ulluinnarmini annertuutigut annikinnerusutigullu ersiutinit taakkunannga killilersorneqartarneq misigisassallugu. Arlalitsigut PTSD-mik nappaateqartutut nalilerneqassagaanni inuusuttup PTSD-mik nappaateqartutut naliliivigineqarnissamut tunngaviit pigisariaqarpai, tamatumalu saniatigut imminut tunngatillugu aaqqissuussisinnaanermut piginnaasai annikitsuussapput, soorlu sunniutaasinnaasunut naleqqussarsinnaannginneq, imminut nikagisarneq aammalu inunnut allanut qanilaarsinnaannginneq + ersiutit taakku peqqutigalugit ulluinnarni killilersorneqarneq.

Takussutissiaq 4.8-mi ataatsimut isigalugu PTSD pillugu inuusuttut apeqqutitut akissutaat takuneqarsinnaapput. Takusinnaavarput inuusuttut ingammik sillimmartaartarneq pillugu kisitsisit angusaat qaffasissumiittut, inuusuttut affaasa piffissap ilaani imaluunniit piffissaq tamangajaat sillimmartaartarneq nalaattarlugu, aammalu 41 %-it akisimallutik piffissap ilaani imaluunniit piffissaq tamangajaat tupaqqajaasarlutik. Inuusuttut amerlangaatsiartut aamma ingalassimaarinninniartutut pissusilersortarput, pissutigalugu 41 %-it akisimagamik qanoq pisoqarsimanera piffiup ilaani imaluunniit piffissaq tamangajaat eqqarsaatiginaveersaattarlugu. Akerlianik inuusuttut ikingaatsiartut misigisimasamik eqqarsaatikkut misigeqittarneri, soorlu sinnattupilunnikkut, nalaattarpaat.

Takussutissiaq 4.8 Ataatsimut isigalugu PTSD-qarnermut ersiutit

2021-2023 meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut peqataasimasut. Aallartisarnermi ITQ-CA-misilitta atarlugu naliliinerit. Procentinngorlugit.

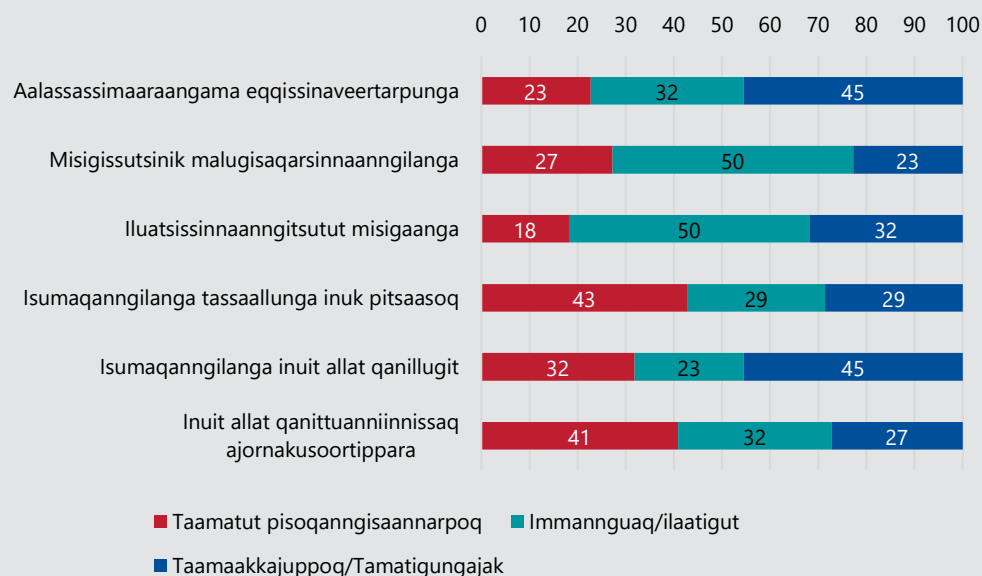
Anm.: N: 22.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat.

Takussutissiaq 4.9-mi inuusuttut imminnut tunngatillugu aaqqissuussisinnaanermut assigiinngitsutigut piginnaasakinnermut ersiuteqarnersut ersersinneqarpoq. 45 %-ingajaat akisimapput misigissutsinut nuanniitsunut nalimassarnissaq piffiup ilaani imaluunniit piffissaq tamangajaat ajornartorsiutigiuaannangajallugu, akierlianik ikinnerit 23 %-iusut allassimallugu misigissuseqanngitsutut misigineq nalaattarlugu. Pingajorarterutaasa missaat imminut nikaginermut ersiuteqakkajuttarnertik nalaattarsimavaat (assersuutigalugu naammaginangitsutut imminut isigineq). Aamma 45-t 27 %-iusullu akisimapput inunnut allanut attaveqartarnertik unamillernartikkajuttarlugu, pissutigalugu inuit allat qaninnissaat ajornakusoortittaramikku taamaalillutillu inunnut allanut attaveqarnerup attannissaa ajornakusoortittarlugu.

Takussutissiaq 4.9 Imminut tunngatillugu aaqqissuussisinnanermut ajornartorsiuteqarneq pillugu ersiutit

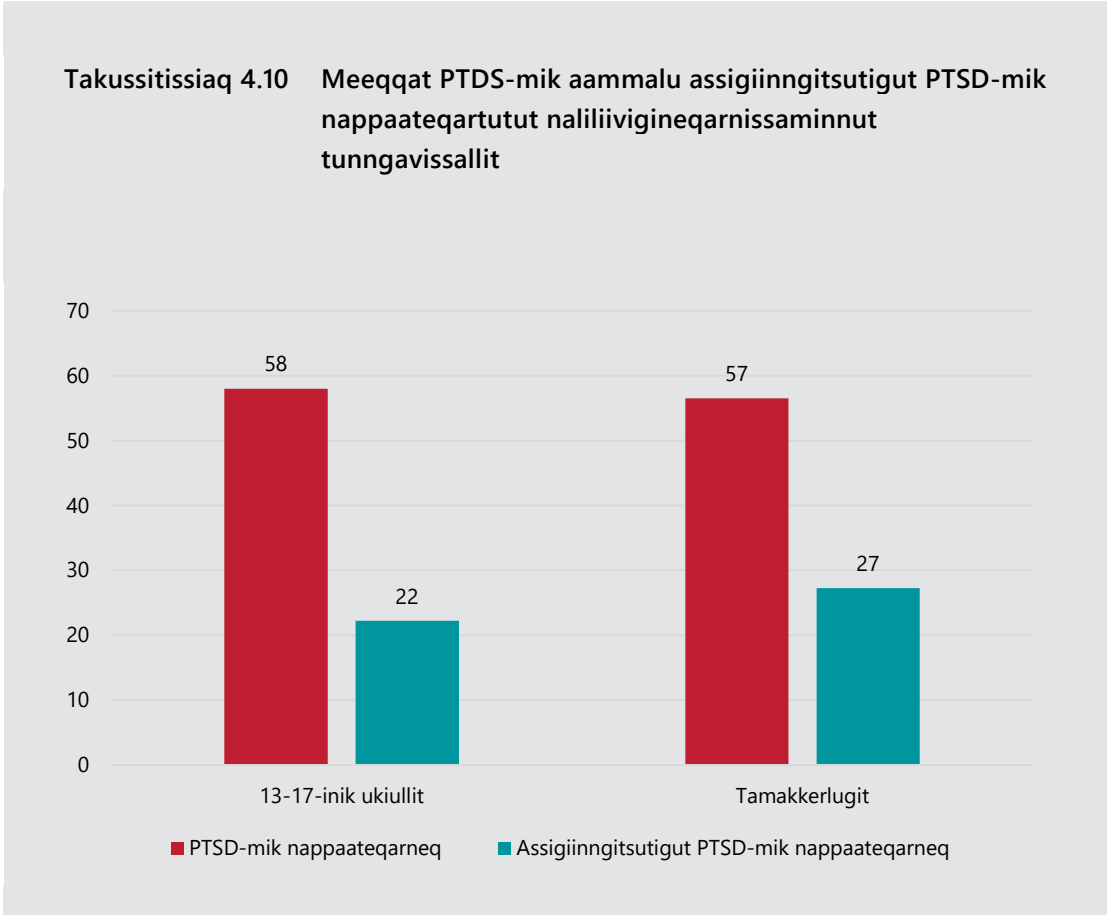
2021-2023 meeqqat inuusuttullu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut suliniutaannut peqataasimasut. Aallartisarnermi ITQ-CA-misilitta atorgulu naliliinerit. Procentinngorlugit.

Anm.: N: 22.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat

Takussitissiaq 4.10-mi ataatsimut isigalugu meeqqat inuusuttullu PTSD-mik aammalu assigiinngitsutigut PTSD-mik nappaateqarnermut nalilerneqarnissamut tunngavissaqarnersut ersersinneqarpoq, 13-inik ukiulinniit 17-inik ukiullit immikkoortillugit takuneqarsinnaapput aamma arfinilinnik ukiulinniik aqqaneq-marlunnik ukiullit, taakku Miki-misilitta atorgulu uuttortarneqarsimallutik. Katsorsaanerit aallartinnerisa nalaanni meeqqani inuusuttunilu innersuunneqarsimasuni 57 %-it PTSD-mik nappaateqartutut naliliivigineqarnissamut tunngavissaqarsimapput, akertianik 27 %-it assigiinngitsutigut PTSD-mik nappaateqartutut naliliivigineqarnissamut tunngavissaqarsimallutik.

Anm.: N: 22.
 Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat.

4.2 Katsorsaanerup ingerlanerani meeqqat ineriartornerat

4.2.1 Meeqqat katsorsaanermik naammassinnittartut ilisarnaataat

2022-2023-imi illoqarfinni pingasuni Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanikkut suliniuteqarfigisimasaanni Takussutissiaq 4.1-imi takusinnaavarput meeqqat 44-rut aallarniutaasumik ataatsimiinnermi naliliivigineqarsimasut aammalu meeqqat 29-it katsorsaanerup naammassineqarnerani naliliivigineqarsimasut. Taamaattumik katillutik meeqqani peqataasuni 66 %-it katsorsaanermik naammassinnissimapput.

**Takussutissiaq 4.1 2022-mi 2023-imilu Kommunini pingasuni Meeqqanik
katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanerit aallartissimasaat
naammassisimasaallu**

	Katsorsaanerit aallartinneqartut amerlassusaat	Katsorsaanerit naammassineqartut amerlassusaat	Naammassineqarsimasut
Kommuni 1	17	11	65 %
Kommuni 2	13	10	77 %
Kommuni 3	14	8	57 %
Katillugit	44	29	66 %

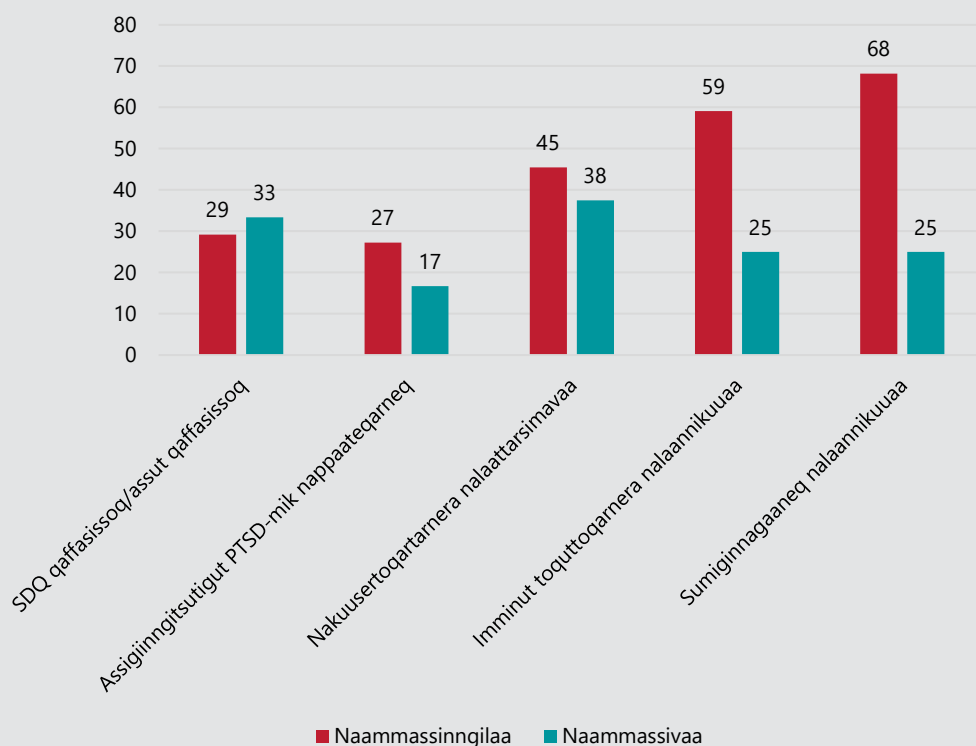
Najoqqutat: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut angalanermi nalunaarusiaat aamma takussutissaataat.

Katsorsarneqarnerup naammassinngitsoorneranut assersuutitut peqqutaasinnaapput katsorsarneqarnerup nalaani meeqqap nuussimanera imaluunniit meeqqap angerlarsimaffiup avataanut inissinneqarsimanera. Taamaattorli aamma meeraqarpoq aalajangersimasumik peqqutaasumik taakkartuinatik katsorsarneqarnerminnik unititsisimasunik.

Takussutissiaq 4.11-mi katsorsarneqarnerminnik naammassinnissimasut naammassinnissimanngitsunut sanilliukkutsigit takusinnaavarput unititsisimasut SDQ-uuttuummi kisitsisinik qaffasinnerulaartunik angusaqartarsimasut aammalu assigiinngitsutigut PTSD-mik nappaateqartutut naliliivigineqartarsimasut. Katsorsaanerimik naammassinnissimasut aammattaaq ilisarnaatigaat annikinnerusumik angerlarsimaffiminni nakuusertoqartarnera, imminut toquttoqartarnera sumiginnaasoqartarneralu nalaattaramikkit. Taamaalilluni takuneqarsinnaavoq meeqqat katsorsarneqarnerminnik naammassinnittartut meeqqanik unititsisartuniit annikinnerusumik artukkeqqaneqartuusartut.

Takussutissiaq 4.11

Meeqqat katsorsarneqarnerminnik
naammassinnissimasut meeqqanut
katsorsarneqarnerminnik naammassinninngitsunut
sanilliunneqarneri

Anm.: N: 36.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat.

4.2.2 Amerlassutsit aallaavigalugit uuttuutaasartut naapertorlugit meeqqat ineriartornerat

Takussutissiani tullinnguuttuni meeqqat katsorsarneqarnerminnik naammassinnissimasut ineriartornerat takuneqarsinnaavoq, aamma meeqqat katsorsarneqarnerisa aallartinnerini naammassinerinilu naliliinerit tunngavigalugit paasissutissanit tiguisimasatsinnit tunngaveqarput. Kisitsisini meeqqat ikitsuinnaat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut pillugit 2021-imi allanngortiterisoqareerneraniit katsorsarneqartunut tamanut assersuutaajuaannarsinnaanngikkaluartut pillugit kisitsisaatigineqartunik tunngaveqarput. Taamaattorli meeqqat pillugit inaarutaasumik nalunaarusiani

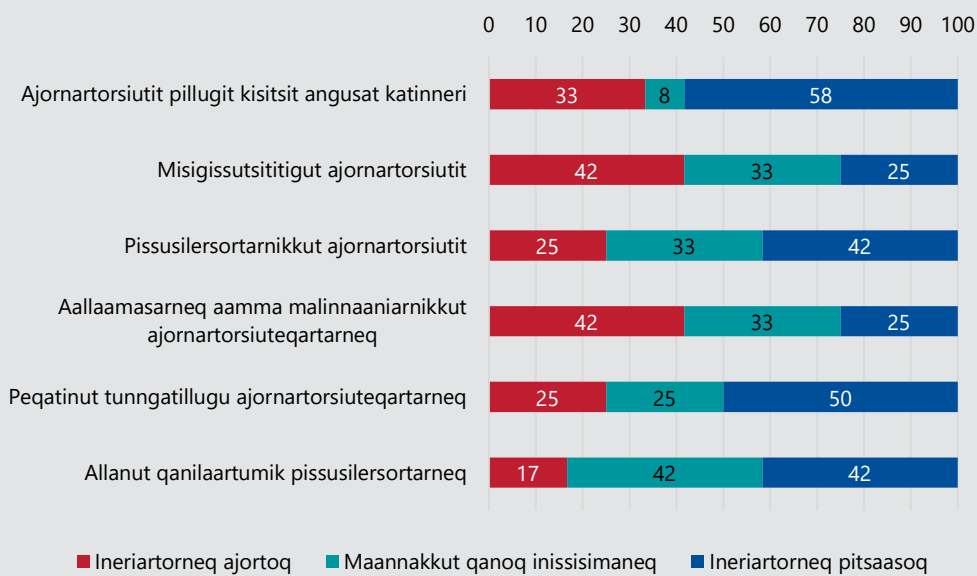
nassuiaatit allassimasut naapertorlugit katsorsarneqarnermut meeqqat peqataasut atugaannut qanoq isumaqarsimaneranik takussutissaasinnaapput.

Katsorsaanerup aallartinnerani naammaassineranilu SDQ-uuttuummi kisitsisinut meeqqat angusaannut sanilliussigutta Takussutissiaq 4.12-imi takusinnaavarput 58 %-it SDQ-uuttuummi kisitsisinik appasinnerusunik angusaqarsimasut taamaalillutillu pissusilersortarnikkut atukkatigullu ajornartorsiutini pitsanngoriaateqartarsimallutik.

8 %-it allannguutininik angusaqartarsimanngillat, akерlianik 33 %-it aallartisarneranninngarnit naammaassineranni uuttortaanermi pissusilersortarnikkut atukkatigullu ajornartorsiuteqarnerulersimanerat takuneqarsinnaavoq. SDQ-uuttuut naapertorlugu meeqqat avammut pissusilersortarnermut ikinngutinullu tunngatillugu ajornartorsiuteqartarnermut tunngatillugu pitsaap tungaanut ineriartortarput. Akerlianik meeqqat katsorsarneqarnermik aallartinneraninngarnit katsorsaanerup naammassinerani misigissutsitigut aallaamasarnermullu tunngatillugu ajornartorsiuteqarnerulersimasut amerlanerupput. Taamaattoq immikkoortoq 4.2.3.-mi nassuiaatigineqarpoq tamatumani isumaqanngitsoq meeqqat misigissutsitigut ajornartorsiutinik amerlanerusunik peqalersimasut imaluunnit katsorsarneqarnerup nalaani aallaamanerulersimasut, imaassinnaavorli meeqqat misigissutsiminnik maluginnissinnaanerulersimanerat aammalu nalaassimasat kingunerluutaasut pillugit qisuariaateqarnerit peqqutigisarsimagaat – taamaattumillu inaarutaasumik qulaajaanermi apeqqutit taakkua uppersaavigalugit taamatut akissuteqartarsimasut.

Takussutissiaq 4.12

SDQ-uuttuut naapertorlugu meeqqat ineriartorsimanerat aamma SDQ-uuttuummi ataani uuttorneqarsinnaasut agguataarneri, pitsaasumut akunnattumut nuanniitsumullu agguarneqarsimasut

Anm.: N: 12.

Najoqqutaq: Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut qulaajaanermi immersortagaat.

Kisitsisitigut paasissutissani meeqqat sisamat taamaallaat ITQ-CA-immersugassaq aallartinnermi naammassinermilu immersorsimavaat, taamaattumillu paasissutissat taakku atorlugit meeqqat ineriartorsimanerat naliliivigisinnaangilarput.

4.2.3 Inaarutaasumik nalunaarusiat naapertorlugit meeqqat ineriartornerat

Inaarutaasumik nalunaarusiani tigussaasumik meeqqat ineriartorsimanerisa annertuumik assigiinngissuteqarnerat takuneqarsinnaavoq aamma amerlassutsit aallaavigalugit paasissutissanut uuttuutit atorlugit sooq meeqqat ineriartornerisa tamatigut uuttorneqarsinnaanginnerannut nassuiaataasinnaasunik ersersitsillutik. Meeqqat ilaasa katsorsaasut sukkasuumik toqqissisimaffigilertarpaat, kiinneraartarput, katsorsarneqarnertik alapernaaserfigisarpaat aammalu misigissutsitigut ajornakusoortitamik suliarineqalernerannut ersarissumik ersiuteqartarlutik. Assersuutigalugu katsorsaanikkut nalunaarusiami meeraq ataaseq

nassuiaatigineqarpoq pinnguarnikkut katsorsarneqarneq aqqutigalugu misigissutsiminik ersersitsinissaq aqutsinissarluk pikkorinnerulerfigisimagai aammalu piffissap ingerlanerani neriuuteqarnerulersutut pinnguarnarluk aqqutigalugu iliuuseqarsinnaanerulersutut ineriartorsimasooq, taanna ima assersuutigineqarpoq:

Marlussunni siullerpaamik kamassimaarnera ersermat meeqqap attaviginissaa kamassimaarnerataluunniit nalimmassarnissaa ajornarsimavoq. Ilaatigut pinnguarnermi nalaataqarsimanermut kingunerlutitsinermut tunngasumi meeraq isiginnaartutut inissisimasarsimavoq. Ilaatigut meeraq tassaasarsimavoq ajoqusertoq. Pinnguarnermi ajoqusertut qimanneqartarput. Ikiorneqarneq ajorput imaluunniit aaneqarneq ajorlutik. Toqusimasut kisimik aaneqartarput allamukaanneqartarlutillu. Ilaqutariit iluminni annersaattuaannarput aamma meeqqat ajoqusertarput qimanneqartarlutillu.

[Pinnguarnikkut katsorsaannermi meeqqap qisuariaatai]: *Meeraq arlaleriarluni ikiuuttutut inissisimanini pillugu paatsiveerusimaarpasittarpoq aammalu arlaata ikiorneqarsinnaanera pillugu tupaallaqqarpasittutulluunniit isikkoqartarluni. Meeqqap pinnguaatit aaqgissorpai [katsorsaasumut] naammassineqartussanngorlugit. Tamatumani [katsorsaasup] uumasut inuillu ikiuuttartumit annaanneqartussanngortippai. Meeraq assut tiguartisimaarluni isiginnaarpoq aliasuleqqajaasaqattaarlunilu, aamma bamsimik tigummisaqarnissani pisariaqartippaa. Piffissap ingerlareernerani meeqqap nammineerluni ajoqusersimasut annaannialerpai.*

Pinnguarnikkut katsorsaannerup naammassinerani tamatigut eqqarsartaatsikkut qamuuna oqiliallattarpoq, tamanna avataaniilluni ersareqaaq. Sakkortuumik kamassimaarnek pinnguarnikkut katsorsaannermi ersertoq sinaakkuserneqarneruvoq aqunneqarnerulerlunilu. Meeqqap kamassimaartarnini aqussinnaanerulerpaa, ilutigisaanik meeqqap misigissutsit sakkortuut ersersinnissaat toqqissisimanartinnerulerpaa.

Meeqqat inuusuttullu allat piffissaq sivilisunerusoq atorlugu katsorsaasumut tatiginnilertarput katsorsaannikkullu periutsit sivitsoraangat toqqissisimanarnerulersittarlugit, aamma katsorsaannerup ingerlanerani misigissutsimikkut ineriartornerat kingusissukkat aatsaat ersertarpoq. Uuttuutini atorneqarsimasuni annikitsuinnarmik nikeriarsimanerisa ersersinneqarnerisigut tamanna paasinarsisarpoq. Ineriartorneq "kingusissoq" "meeqqani ingasattumik tulluarsartartuni" siornatigut taakkartorneqartuni aamma takuneqartarpoq, tassa aallaqqaammut meeqqat inooqataanikkut tarnikkullu ingerlalluurtutut

isikkoqartaramik, pissutigalugu imminnut illersornissartik aniguinissartillu pillugu sakkortuumik sillimmartaartaramik, tamannali tassaasinnaavoq misigissutsimik maluginissaannut ersersinnissaannullu ajornakusoortitsinerminnik isertuussinerat. Katsorsaanerup naammassinerani meeqqanut taakkununga amerlassutsit aallaavigalugit uuttuutit atornerisigut piffimmi tassani qanoq inissisimanerat (status quo) ersersinneqarsinnaavoq, kisianni aamma taakkartorneqareersutuut meeqqat misigissutsit erloqinartut suliarinissaat ersersinnissaallu iluatsikkaat, taamaatumillu katsorsaanerup aallartinneraninngarnit misigissutsitigut ersiutit imaluunniit pissusilersornikkut ajornartorsiutit katsorsaanerup naammassinerani takutissinnaanerulersimagaat, tassa katsorsarneqarnerminnit piviusumik pissarsiaqaraluartut. Takussutissiaq 4.12-imi takuneqarsinnaavoq SDQ-misilittaat naapertorlugu katsorsaanerup aallartinneraninngarnit katsorsaanerup naammassinerani meeqqat misigissutsitigut ajornartorsiuteqartarsimasut, tamanna nassuiaataasinnaavoq.

Katsorsaanermit nalunaarummi tigulaakkamiit tulluillugu ataani allanneqarsimasumi takuneqarsinnaavoq meeraq katsorsarneqartoq katsorsaanerup nalaani kiinneraartutut isikkoqartoq aammalu avatangiisiminit piumasarineqartut pisariaqartinneqartullu pillugit malinnaasartoq, kisiannili erloqinarsinnaasut eqqarsaatiginaveersaartarpai imaluunniit eqqartornaveersaarlugit:

Meeraq qungujulaarpoq, pissamaarluni aammalu oqaloqatigiittarfimmi sukkasuumik inissilluarluni. Meeraq isikkut isiginninniakkajuppoq aamma katsorsaasup ilorrisimaarnissaa malunnartumik eqqumaffigaa. Meeraq assut eqeersimaartumik katsorsaanermit peqataavoq aamma qungujulaarluni sammineqartut suliarisarpai. Meeqqap inimi nuannersut pillugit eqqartuinissaa pikkoriffigisimavaa, kisianni erloqinarsinnaasut

eqqartornissai ajornakusoortippaa. Ukiuni inuusuttuaranngulerfinni misigissutsitigut qisuariaataasa ersarinnerulernissaat isumakuluutigineqarpoq.

Meeqqat aqqaneq-marluk katsorsarneqarsimanerini paasisanik tamanut atuutitsinissaa ajornaraluartoq paasissutissat naapertorlugit malunnarpoq ingammik meeqqat maannakkorpiaq toqqissisimanakannersumik inuusut aalajaatsunillu sinaakutillit tassaasartut sukkakannersumik naammaginartumik toqqissisimalernermikkut misigissutsit erloqinartut pillugit ammartartut aammalu katsorsaanermit peqataasartut. Taamaalilluni uuttuutit atorneqarsinnaasut naapertorlugit meeqqat taakku tassaasarpit katsorsarneqarnermit annerpaamik pissarsisartut.

4.3 Eqikkaaneq

Meeqqani Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartut katsorsaanissamik neqeroorutaannut innersuunneqarsimasuni 85 %-it niviarsiaraapput. Amerlanersaasa kinguaassiuutitigut atornerlunneqarneq namminneq nalaassimavaat, kisianni inaarutaasumik nalunaarusiani aamma meeqqat allanik kanngutsaaliuisimasutut pasineqartunik imaluunniit aarlerinartumik kinguaassiuutitigut pissusilersortartunik arlalinnik assersuutissaqarpoq. Tamatuma saniatigut meeqqat amerlasuut alliartornerminni amerlasuunik kingunerlutitsisunik nalaataqartarsimapput.

Meeqqat amerlanerit ilaqutariinni erloqinartumik inissisimasuneersuupput, aamma meeqqat affai inaarutaasumik nalunaarutini VIVE-p nassiussarsiarisimasaanni, angajoqqaarsiani imaluunniit ulloq unnuarlu angerlarsimmavinni najugaqarput. Katsorsarneqarnerup nalaani meeqqani 37-45 %-it katsorsarneqarnerminnik unititsimapput. Arlalinnut tamanna angerlarsimaffiup avataanut inissinneqarnermik peqquteqartarpoq. Allat allamut nuuttarput imaluunniit katsorsartikkusussimanatik.

Meeqqani peqataasuni 31 %-it SDQ-atortoq atorlugu uuttorneqaramik atukkatigut pissusilersortarnikkullu ajornartorsiонерat qaffasinnerusarsimavoq, aamma kalaallit kisitsisaataat tunngaviusut ikiortigalugit kisitsisitigut angusaat qaffasinnerusarsimapput. Niviarsiaqqat kalaaliusut ukioqatigiiaat assinginiittuninngarnit amerlanerusimapput, kisiannili meeqqat danskiusut kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimanermut atatillugu katsorsarneqarsimasuninngarnit ikinnerusimapput. Meeqqat Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartunit katsorsarneqarsimasut ingammik misigissutsitigut pissusilersortarnikkullu ajornartorsiorneq pillugu ersiuteqartarput, akerlianik meeqqat ikinnerit aallaamasarneq aammalu ukkassinissamik ajornartorsiuteqartartut ikinnerullutik.

Meeqqani qulaajaavigneqarsimasuni 57 %-it PTSD-mik nappaateqartutut nalilernerqarnissamut tunngavissat pigisimavaat, meeqqani 27 %-it assigiinngitsutigut PTSD-mik nappaateqartutut nalilernerqarnissamut tunngavissat pigisimavaat.

Qulaajaanermi misilittaatit ingerlanneqartartut naapertorlugit meeqqat katsorsarneqarnerminnik naammassinnissimasut ataatsimut isigalugu tassaasarput meeqqat katsorsarneqarnerminnik unititsisuninngarnit pitsaanerusumik atugallit. Aammattaaq inaarutaasumik nalunaarutit ersersippaat meeqqat maannakkorpiaq toqqissisimanartumik inuunillit katsorsaanermut ajornaannerusumik ilannguttartut aammalu ineriartornerpaajorpasittartut.

Meeqqat aqqaneq-marluk katsorsarneqannginnerminni katsorsarneqareernermillu kingorna immersuisimasut, inaarutaasumik immersuinnermut aammalu

qulaajaanermut immersukkamut attuumassuserneqarsinnaasut, assersuutigigutsigit takusinnaavarput meeqqani 58 %-it katsorsarneqarmik ingerlanerani nuannersumik ineriartorneq misigisimavaat, meeqqani 8 %-it aallartinnermik nalaanni assinganik inissisimaannartutut misigisimapput, allalli 33 %-it SDQ-atortoq malillugu ajorseriarneq misigisimavaat.

Pitsaassuseq aallaavigalugu paasissutissat ersersippaat qanoq meeqqat ilaasa katsorsarneqarnertik annertutigisumik pissarsiffigisartigigaat, katsorsarneqarnerullu nalaanni ersarissumik misigissutsititik malugisarsimavaat, paasillugit suliaralugillu, aamma neriunneq pilluarnelut annertuumik misigisarsimavaat. Meeqqat allat piffissaq sivisooq atorlugu katsorsaasoq tatigileriaartortarpaat aamma pissutsit erloqinartut eqqartornaveersaartarpaat. Ilimanarpoq meeqqat taakku katsorsarneqarnerminnit aamma pissarsiaqarsimassasut, tamannali annikinnerusumik takuneqarsinnaavoq, aamma katsorsarneqarnerisa naammassineqarnerani naliliisoqarpoq annertunerusumik katsorsarneqarnissaminnik pisariaqartitsisut.

Tamatuma saniatigut aqqissuussaannerusumik pappiliatigut ingerlatsinissaq pisariaqartinneqarpoq, taamaalillutik pappilissat katsorneqartut katsorsaannerup meeqqanut qanoq sunniuteqarneranut takussutissatut atorineqartarniassammata.

Allagaatit

Dahl, K.M., Kloppenborg, H.S., Pedersen, N.J.M., Luckow, S.T. & Kreutzmann, A. (2021). *Kortlægning af plejefamilieområdet i Grønland*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Dahl, K.M., Olsen, M.G., Hansen, H. & Henze-Pedersen, S. (2022). *Undersøgelse af familiecentre og familiehuse i Grønland*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Iversen, K., Hansen, H., Henze-Pedersen, S., Jensen, J.K., Andreasen, A.G. & Pontoppidan, M. (2023). *Behandling til børn og unge udsat for seksuelle overgreb – Slutevaluering af traumefokuseret kognitiv adfærdsterapi*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Larsen, C.V.L., Hansen, C.B., Ingemann, C., Jørgensen, M.E., Olesen, I., Sørensen, I.K., Koch, A., Backer, V. & Bjerregaard, P. (2019). *Befolkningsundersøgelse i Grønland 2018 – Levevilkår, livsstil og helbred: Oversigt over indikatorer for folkesundheden*. København: Statens Institut for Sundhed, SDU.

Social- og Indenrigsministeriet, Justitsministeriet & Naalakkersuisut (2020). *Grønlandsk-dansk tværgående arbejde for en styrket indsats for udsatte børn og unge i Grønland*. København & Nuuk: Social- og Indenrigsministeriet, Justitsministeriet, Naalakkersuisut.

Socialstyrelsen (u.å.). *Håndbog Børnerejseholdet (internt dokument udarbejdet af Socialstyrelsen i Grønland)*. Nuuk: Socialstyrelsen.

